

PLEMSTVO V BIDERMAJERSKI LJUBLJANI SKOZI PISMA FRANCA FRANZA

Predmarčna doba je bila ne le na Slovenskem, pač pa v celotni Habsburški monarhiji nekakšen labodji spev plemstva kot družbene elite. Pred dokončno odpravo fevdalnih odnosov leta 1848 je plemstvo še vedno igralo pomembno, pravzaprav odločilno vlogo. Plemiči so bili zemljiški gospodje, še vedno so zasedali najpomembnejše položaje v vojski, upravi, Cerkvi in politiki. Čeprav so se ubadali z naraščajočimi finančnimi težavami, so bili še vedno sorazmerno premožni, zato so bili središče družabnega življenja. Tudi Kranjska in Ljubljana v tem pogledu nista bili izjema.

Sestava plemstva v Ljubljani je bila podobna kot v drugih večjih mestih, ki so bila hkrati upravna središča. Po eni strani je v mestu živelo domače, »avtohtono« plemstvo, ki je bilo na Kranjskem prisotno več desetletij ali celo stoletij in je pretežno še sodilo med zemljiške gospode, po drugi strani pa je bilo tu prisotno uradniško plemstvo, ki se je v Ljubljani znašlo po službeni dolžnosti. Med njimi so prevladovali prišleki iz drugih delov Habsburške monarhije, ki so v Ljubljani ostali le nekaj let, preden jih je kariera odpeljala na drugo delovno mesto.

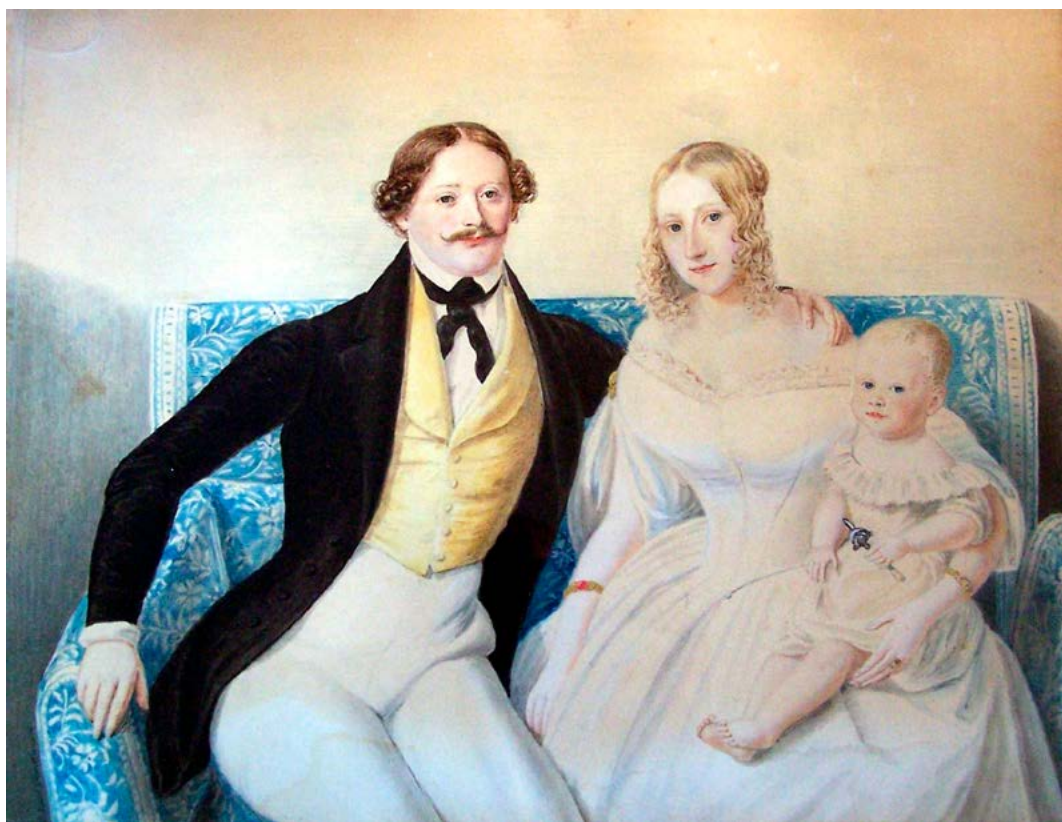
S plemstvom ali vsaj s krogi, v katerih je plemstvo prevladovalo, se je družil tudi upokojeni stotnik Franc Franz, ki je skoraj desetletje (1832–1840) Jožefu Kalasancu Erbergu v Dol pri Ljubljani pisno poročal o dogajanju v Ljubljani. Zato je razumljivo, da v njegovih pismih prav plemstvo zaseda velik del prostora. Hkrati je treba upoštevati, da je tudi sam Erberg kot baron pripadal plemstvu in bil z mnogimi plemiškimi družinami v bližnjem ali daljnem sorodstvu, zato ga je nedvomno zanimalo, kaj počnejo in kaj se z njimi dogaja. In Franz mu je pri tem zelo rad ustregel.

DOMAČE PLEMSTVO

V primerjavi s 17. in 18. stoletjem se je število plemiških rodbin na Kranjskem precej skrčilo,¹ a kljub temu je bilo v predmarčni Ljubljani še vedno kar lepo število domačih plemiških rodbin. Nekatere od njih so imele poleg matičnih gradov na podeželju svoje mestne palače (npr. Auersperg, Lazarini, Lichtenberg-Janežič itn.), spet drugi plemiči so v Ljubljani prebivali zgolj občasno in so v mestu najemali stanovanja: družina grofa Barba je sprva najela stanovanje nasproti križevniške cerkve, hlev pa pri baronu Lichtenbergu (35/155); čez nekaj let se je preselila v knežji дворец, v katerem je imela najeto stanovanje tudi baronica Codelli, ki ji je odstopila del prostorov (37/52).

Na čelu kranjskega plemstva so bili nedvomno Auerspergi kot ena najstarejših in najuglednejših kranjskih plemiških rodbin. Njihovi začetki segajo globoko v srednji vek, saj jim na Kranjskem

¹ Gl. zlasti raziskave Maje Žvanut (Od viteza do gospoda; Plemiške zgodbe) in Marka Štuhca (*Besede, ravnanja in stvari*).

Jožef grof Auersperg (1812–1883) z ženo Hermino (1820–1893) in prvorojencem Hannom (1838–1861)
(hrani: družina Auersperg, Gradec).

sledimo že v 11. stoletju. Rodbina je imela vedno dovolj moških potomcev, da ni izumrla, hkrati pa se je razdelila v več linij in se razširila po celotni Srednji Evropi.² V predmarčni dobi je na Kranjskem obstajalo več rodbinskih vej, med katerimi je bila najpomembnejša glavna veja s Turjaka. Glava družine, grof Vajkard, je umrl junija 1833, torej ravno ob začetku Franzeve korespondence. Skozi Franzeva pisma nato lahko spremljamo Vajkardovo vdovo Terezijo in njene hčere, od katerih se je poročila le ena – Pavlina (njen mož je bil Henrik baron Gerliczy, uradnik na Reki) (33/37), ostale hčere pa so ostale doma ob materi in bile njene spremljevalke na družabnih prireditvah v mestu in na potovanjih na Dunaj, v Gradec ali različne toplice. V pismih sledimo tudi zgodbi starejšega sina Jožefa (mlajši Rihard Rainer je bil v ozadju), ki je družinsko dediščino prevzemal pod okriljem neporočenega strica Benedikta, se izšolal v Gradcu (34/39) in se leta 1837 poročil z mokriško sestrično Hermino grofico Auersperg (37/130). V Franzevi korespondenci so zabeležena rojstva njegovih prvih otrok (38/83, 39/202), pa tudi spori z družino (37/139), ki dajejo slutiti, zakaj so njegove sestre ostale neporočene.³ Franz pogosto omenja Benedikta, ki je bil sicer precej družaben, prirejal je ples in se udeleževal fantovščin, vendar je bil že nekoliko v letih in je umrl

² O Auerspergih gl. predvsem Preinfalk, *Auerspergi*.

³ Jožef sestram ni izplačal dediščine, kot je bila določena v očetovi oporoki (Preinfalk, *Auerspergi*, str. 124–125).

leto pred Franzem (1839).⁴ Zanimivo je, da v Franzevih pismih zaman iščemo obvestilo o njegovi smrti, kar napeljuje na domnevo, da se morda nekatera pisma niso ohranila; težko si namreč predstavljamo, da Franz Erbergu takšnega dogodka ne bi omenil.

Druga veja Auerspergov so bili Auerspergi z Mokric, ki so pri Franzu omenjeni precej redkeje kot njihovi turjaški sorodniki. V prvih letih korespondence se v pismih pojavijo predvsem takrat, ko so prišli v Ljubljano, pozneje pa od družinskih članov v ospredje stopi predvsem že omenjena Hermina, ki ji je kot ženi družinskega poglavarja pripadlo posebno mesto tako znotraj družine kakor v kranjski plemiški družbi. Poleg Hermine je nekaj več pozornosti požela njena starejša sestra Ema, ki je bila umetniško precej nadarjena (38/38) in družabna (38/16), a je novembra 1838 komaj 20-letna podlegla škrlatinki (38/257).

Anton Aleksander grof Auersperg je kot predstavnik veje s Šrajbarskega turna v Franzevi korespondenci omenjen bolj poredko, saj je bil po več mesecev na potovanjih in zato odsoten iz Kranjske. Franzu se je zdel zelo zanimiv njegov spor s pesnikom Karlom Johannom Braunom vitezom Braunthalom (1802–1866) leta 1837 o identiteti pesnika Anastasiusa Grüna (Auerspergov psevdonim), očitno pa je to zanimalo tudi Erberga, saj mu je Franz prepisoval celotno korespondenco med akterjema, ki je bila javno objavljena v *Allgemeine Zeitung* (37/187, 37/229 in 37/253).⁵ Ena zadnjih omemb Antona Aleksandra je povezana z njegovo zaroko z Marijo grofico Attems v začetku leta 1839 (39/65), vendar pa poročila o poroki iz julija tega leta⁶ v pismih ni, kar znova odpira vprašanje o ohranjenosti vseh pisem.

Precej pogostejše kot Anton Aleksander je v pismih omenjena njegova mati Cecilija, ki je bila (odtujena) žena Franzevega stanodajalca Leopolda barona Lichtenberg-Janežiča. Čeprav je bila zaradi druge poroke z Lichtenbergom »le« baronica, jo Franz vztrajno naslavlja z »grofica Lichtenberg«, verjetno zaradi njene prve poroke z grofom Auerspergom.⁷ Zanimivi so zlasti opisi njene smrti julija 1836 sredi najhujše epidemije kolere. Pred boleznijo se je baronica sicer umaknila v svoj dvorec Jama v Šiški, a ko se je tam vpričo nje zgrudil eden njenih služabnikov, jo je od strahu zadela kap in je po nekaj dneh umrla (36/89, 36/137, 36/142). Po njeni smrti v ospredje stopita njeni mlajši hčeri Nina in Sofija (starejša Terezija je bila takrat že poročena), ki sta se nemudoma lotili iskanja ženinov. V zvezi s tem se je prav po Franzevi zaslugi ohranila zabavna zgodba, povezana s Sofijinimi snubci. Eden od njih je bil gubernijski koncipist Karel Hufnagl, ki je redno zahajal v Šiško in se sprehajal pod oknom svoje nesojene izbranke, ta pa je na okno nastavila lutko in jo oblekla v svoje obleke. Hufnagl, ki je bil kratkoviden, je bil prepričan, da mu grofična vrača naklonjenost, ta pa se mu je posmehovala (37/256). Kot grofica Auersperg je imela nedvomno višje cilje kot postati žena nekega uradnika. Leta 1838 se je poročila s Karlom baronom Schweigerjem (38/129).

Poleg grofovske linije Auerspergov je obstajala tudi knežja linija, katere člani pa so vsi že več desetletij živeli zunaj Kranjske, predvsem na Spodnjeavstrijskem in Češkem. Na Kranjsko je občasno zahajal le »šef« celotne linije, ki je pregledoval svoje posesti na Kočevskem, Dolenjskem in v Istri. V Franzevem času je bil to mladi Karel Auersperg, imenovan Carlos (1814–1890), ki je

⁴ NŠAL, ŽA Ljubljana – Sv. Nikolaj, M 1836–1866, fol. 21.

⁵ Gl. tudi prispevek Tanje Žigon in Toneta Smoleja.

⁶ DGS, Pfarre Graz – Hl. Blut, TrB 1828–1842, fol. 195.

⁷ Franz v pismih večkrat uporabi ta način naslavljanja žensk, ne nazadnje tudi pri Erbergovi ženi, ki je bila sicer rojena grofica Attems, a je bila zaradi poroke z Erbergom le baronica. V vseh pismih jo praviloma omenja kot grofico, celo kot »grofico Erberg« (39/15).

knežji naziv in vrhovni položaj v družini še kot najstnik prevzel leta 1827, po zgodnji smrti očeta Viljema. Franz je dvakrat poročal o njegovem obisku Ljubljane. Prvič je mladi knez prišel avgusta 1834 v spremstvu svojega svetovalca, na poti nazaj dva meseca pozneje pa se je udeležil enega od ljubljanskih kazinskih večerov (34/178, 34/219). Drugič je bil v Ljubljani maja 1840. Takrat ga je spremljala mati, ki je obisk Kranjske izkoristila tudi za obisk Dolenjskih Toplic, ki so bile ravno tako v njihovi družinski lasti (40/67, 40/70).

Veliko prostora je v Franzevi korespondenci namenjenega baronom Lazarinijem. Rodbina, katere korenine segajo v Benetke, se je na Kranjskem zasidrala v 17. stoletju, plemiški status pa ji je bil posredno potrjen leta 1687 s sprejetjem v kranjske deželne stanove. Razdelila se je na jablaniško in gotniško linijo, slednja pa pozneje še na smledniško in čušpersko vejo.⁸ V Franzevi korespondenci se pojavljajo člani vseh linij, vendar različno pogosto. Franz najredkeje omenja člane jablaniške linije, ki so v Ljubljano prihajali zgolj občasno (npr. 40/53). Po drugi strani lahko precej podrobno spremljamo barona Franca Lazarinija s Smlednika, ki je po očetovi smrti leta 1832 prevzel družinsko posest in se tri leta pozneje poročil z Elizabeto (35/135), drugorojčno hčerko ilirskega guvernerja Jožefa Kamila barona Schmidburga. Franz poroča o rojstvu in smrti Lazarinijevega sina Kamila (36/100, 36/104), rojstvu hčere Eveline (37/282) in smrti žene Elizabete (38/28). Drugič se je Lazarini poročil z Ano grofico Brandis, a že po Franzevi smrti, oktobra 1840.⁹ Če so tovrstni podatki dosegljivi tudi v drugih virih, zlasti matičnih knjigah, pa se moramo izključno Franzu zahvaliti, da se je ohranila zgodba o Lazarinijevi nesreči pri baronih Rasternih na Češeniku. Ko se je Lazarini tam v začetku oktobra 1836 udeležil lova, se mu je po nesreči sprožila lovska puška in ga ranila v kolk. Baron je moral dlje časa preživeti v postelji, bali so se, da bo morda ostal hrom, a je k sreči okrevljal (36/216, 36/218).

Čušperska veja Lazarinijev, s katero je imel Franz več stikov in jo je tudi večkrat obiskal, je imela drugačno dinamiko. Na čelu družine je bil stari Ludvik Dizma, ki pa je proti koncu Franzeve korespondence postajal dementen (40/70) in je umrl na isti dan kot Franz, 29. avgusta 1840.¹⁰ Njegovi številni sinovi so bili kot uradniki in častniki raztreseni po monarhiji in so se le občasno vračali domov, kljub temu pa je Franz dokaj zvesto sledil dogodkom v njihovem življenju (npr. poroke in rojstva otrok), saj je z nekaterimi od njih osebno prijateljeval. Tako je bil septembra 1837 navzoč pri slovesu Ludvika Lazarinija ml. (1805–1882), ki se je po obisku očeta in družine vračal k svojemu polku. Po Franzevih besedah je bilo slovo zelo ganljivo, on sam pa je nastopal v vlogi tolažnika (37/202). Na Kranjskem je od sinov starega Ludvika Dizme ostal le najstarejši Alojz, ki mu je oče že pred tem predal Čušperk.¹¹

Podoben status kot Lazariniji so imeli baroni Codelliji. Tudi oni niso sodili med zelo staro plemstvo – v plemiški stan jih je proti koncu 17. stoletja povzdignil cesar Leopold I., njegova vnukinja Marija Terezija pa je družini sredi 18. stoletja podelila baronski naziv. Codelliji so na Kranjskem (in Goriškem) v 19. stoletju sodili med pomembnejše in premožnejše družine, v veliki meri po zaslugi podjetnega Petra Antona Codellija (1660–1727), ki je obogatel s trgovino ter svoje premično in nepremično premoženje pred smrtjo spremenil v fidejkomis.¹² Podobno

⁸ Gl. Lazarini, *Zgodovina rodbine Lazarini*.

⁹ Lazarini, *Zgodovina rodbine Lazarini*, str. 258.

¹⁰ NŠAL, ŽA Kopanj, matične knjige, M 1812–1854, fol. 50.

¹¹ Smole, *Graščine*, str. 130.

¹² Preinfalk, »Codelli pl. Fahrenfeld« (geslo v SBL).

Franc Ksaver baron Lazarini (1802–1860)
(hrani: družina Lazarini, Ljubljana).

kot pri Auerspergih in Lazarinijih je tudi pri Codellijih družinski oče Anton Codelli umrl v začetku Franzeve korespondence (1832),¹³ tako da je družinske vaje prevzel njegov najstarejši in istoimenski sin Anton. Zato se pri Franzu vsaj v začetku pojavlja precej pogosto, tudi zaradi poroke z najstarejšo guvernerjevo hčerko Antonijo baronico Schmidburg (34/76, 34/77). Pozneje je bil zaradi službe precej odsoten iz Kranjske, zaradi česar ga v pismih zasledimo le občasno. To še bolj velja za njegovega mlajšega brata Karla, ki je pozneje nadaljeval rod na Kranjskem, saj Anton ni imel otrok. V Franzevih poročilih so precej pogosteje omenjene mati vdova Elizabeta Codelli in tri hčere, zlasti najstarejša Viktorija, ki se je poročila z gubernijskim tajnikom in poznejšim okrožnim glavarjem Ludvikom baronom MacNevenom (1795–1873) (35/201).

Od starih kranjskih plemiških rodbin se v Franzevi korespondenci pojavljajo še grofje Lichtenberg. Sprva so se pisali Schwab, v 16. stoletju pa so kot kognatski (po ženski strani) sorodniki srednjeveških izumrlih Lichtenbergov prevzeli njihov priimek. Tudi ta rodbina se je skozi stoletja močno razvejala in se ustalila po številnih gospostvih na Kranjskem, vendar je v 19. stoletju njena ekonomska moč precej oslabela. Prodati je morala številna gospostva, po katerih se je nekoč imenovala (Snežnik, Tuštanj, Smuk), so pa nekateri posamezniki v predmarčni dobi še vedno zasedali pomembne funkcije, predvsem na deželni ravni.¹⁴ Franz Lichtenberge omenja sorazmerno pogosto, vendar ne podrobno. Pri njem je veliko bolj v ospredju baron Leopold Lichtenberg-Janežič (1781–1858), v čigar hiši na Novem trgu je živel. Baron je sicer pripadal isti »hiši« kot grofje Lichtenbergi, vendar veji, ki je bila v 17. stoletju izpuščena iz baronskega in grofovskega povzdiga, zato je šele v 18. stoletju »izsilila« vsaj baronski naziv.¹⁵ Leopold je bil v Franzevem času zadnji predstavnik omenjene veje. Poročen je bil s Cecilijo baronico Billichgrätz (vdovo Auersperg), s

¹³ NŠAL, ŽA Kamnik, M 1812–1835, fol. 146.

¹⁴ Za Lichtenberge gl. predvsem Slana, Lichtenbergi na Tuštanju.

¹⁵ Slana, Lastniki dvorca Jablje, str. 233–242.

Jožef Tominc: Leopold baron Lichtenberg-Janežič (1781–1858) in njegova žena Ceciliya (roj. baronica Billichgrätz, vdova grofica Auersperg) (1786–1836) (Narodna galerija, NG S 381 in NG S 1647).

katero pa se ni razumel in je živel ločeno od nje.¹⁶ Po njeni smrti leta 1836 se je podal v iskanje nove žene. V zvezi s tem se je omenjalo več kandidatk, npr. bogato baronico Wimpffen (38/191), pozneje se je zaročil z mlado grofico Klementino Welsersheimb, a je zaroka propadla (39/87). Pred oltar je drugič stopil šele leta 1851, nekaj let pred smrtjo.¹⁷ S pomočjo Franzevih pisem lahko danes spremljamo drobce iz baronovega življenja, zlasti njegova potovanja, bolezni in ljubezenske dogodivščine. Franz je bil precej dobro poučen tudi o baronovi materi Hiacinti, ki je bila razpeta med Ljubljano in družinskim dvorcem Črni Potok pri Litiji. Baronica je bila precej v letih in je imela številne zdravstvene težave, tako da so jo pogosto obiskovali zdravniki in ji puščali kri (npr. 37/52). Kljub temu se je izkazala kot zelo trdoživa gospa, ki je preživela marsikoga, tudi Franza.¹⁸

Baronica Hiacinta Lichtenberg je bila rojena grofica Blagaj in torej članica še ene stare in ugledne kranjske grofovske rodbine. Njene korenine so segale v srednjeveško Hrvaško, kjer se je rod imenoval Babonići, ob koncu srednjega veka pa so pred osmanskimi Turki pribežali na Kranjsko, kjer so postali grofje Blagaji (Ursini-Blagaj).¹⁹ Franz pogosto omenja Hiacintine sorodnike grofe Blagaje iz boštanske veje, še pogostejše pa nečaka grofa Riharda iz Polhovega Gradca in njegovo ženo Antonijo, roj. baronico Billichgrätz.²⁰ Zakonca sta bila brez otrok in sta po smrti Antonijine sestre Cecilije (Auersperg/Lichtenberg) kratek čas skrbela za njeni neporočeni hčeri, Nino in Sofijo Auersperg. Franz v pismih omeni tudi načrtovano potovanje

¹⁶ Gl. tudi Preinfalk, *Auerspergi*, str. 203.

¹⁷ Preinfalk, *Plemiške rodbine*, 7, str. 73.

¹⁸ Umrla je 18. decembra 1842 v dvorcu Črni Potok (NŠAL, ŽA Šmartno pri Litiji, M 1842–1875, fol. 3).

¹⁹ O Blagajih gl. predvsem Preinfalk, *Plemiške rodbine*, 5, str. 255–276 (s tam navedeno literaturo).

²⁰ O zakoncih Blagaj gl. tudi zbornik *Gospod z rožo*, zlasti članke v tematskem sklopu »O grofu Rihardu Ursiniju Blagaju in Blagajevem volčinu« (str. 45–168).

zakoncev Blagaj do Wieliczke na Poljskem, kjer je bil direktor tamkajšnjega rudnika soli grofov polbrat Franc Blagaj, vendar se je potovanje zaradi grofičinega slabega zdravstvenega stanja končalo že v Špitalu ob Dravi (39/111).

Med pomembnejšimi kranjskimi plemiškimi rodbinami, ki jih Franz sorazmerno pogosto omenja, velja omeniti še barone Schweiger, ki so bili takrat razdeljeni na dve liniji – otoško (z Otočca) in ruperčvrško.²¹ Z dolenskega Rakovnika so v Ljubljano pogosto prihajali grofje Barbo-Waxenstein,²² del plemiške elite so bili tudi baroni Rastern, ki so bili graščaki na Česeniku pri Domžalah, sicer pa so večinoma živeli v Ljubljani, kjer so imeli v lasti Gruberjevo palačo in hišo v Križevniški ulici.²³ Pozabiti ne smemo na barone Zois, ki so bili nenehno na poti med ljubljansko palačo na Bregu in dvorcem Brdo pri Kranju, večkrat pa so zahajali tudi v двореc Javornik pri Koroški Beli, ki ga danes ni več.²⁴ Franz je Erbergu redno poročal tudi o dogajanju pri grofih Thurnih. Najbolj je bil seznanjen s člani t. i. linije Zbelovo-Celje, ki je v 18. stoletju živela v Celju, v 19. stoletju pa se je eden njenih članov, Jožef, priženil na grad Krumperk in tam osnoval lastno vejo, ki se je končala že z njegovimi otroki. Leta 1836 je namreč umrl Jožefov istoimenski neporočeni sin Jožef ml. (36/34), ki je z oporoko (oziroma več njenimi izvodi) povzročil nemalo zmede in razburjenja med sorodniki (36/36), njena glavna posledica pa je bila, da je Krumperk prešel v roke njegove starejše sestre Barbare, poročene baronice Rechbach, in s tem v roke baronov Rechbach, ki so grad obdržali še skoraj stoletje.²⁵ V Ljubljani so v Franzevem času živeli tudi bratranci krumperških Thurnov, torej družina Antona Kamila, mlajšega brata Jožefa st., ki so se aktivno udeleževali ljubljanskih družabnih dogodkov. Precej manjkrat so omenjeni sorodniki iz radovljiške veje, čeprav so bili s palačo na Novem trgu 4 Franzevi sosedje, vendar očitno niso prav dostikrat prišli v Ljubljano. Leta 1835 je omenjen požar v Radovljici, ki je poškodoval njihov tamkajšnji двореc (35/84, 35/86). V Ljubljani se nekajkrat pojavijo še člani devinske veje Thurn-Hofer-Valsassina (34/150, 37/150), ki pa je že sredi 19. stoletja v moški liniji izumrla.²⁶

Pri Franzu se občasno pojavljajo tudi člani drugih kranjskih plemiških rodbin, a so njihove omembe dostikrat omejene zgolj na življenjske prelomnice (poroke, smrti), prihode v Ljubljano in odhode iz nje ali na udeležbo na kazinskih prireditvah. V tem okviru lahko omenimo rodbine Gasparini, Coppini, Apfalter, Gallenberg, Andrioli, Gall, Gusič, Flödnigg, Grimschitz, Kappus in Taufferer. Nekaj več omemb so bili deležni baroni Elsnerji,²⁷ ki so bili leta 1836 vpleteni v dediščinske peripetije po krumperškem graščaku Jožefu grofu Thurnu (njegova teta Barbara je bila poročena baronica Elsner) (36/36, 36/82), ter plemeniti Höfferni z Brda pri Lukovici,²⁸ ki so leta 1840 polnili predvsem črno kroniko: starejši sin je zaradi krivolova ustrelil nekega domačina, mlajši sin je bil zaradi sodelovanja pri umoru zaprt in so mu odvzeli plemiški naziv, ena od sester pa je zapustila moža in kradla v Postojni (40/44). Med kranjske rodbine so se šteli

²¹ O Schweigerjih gl. Preinfalk, *Plemiške rodbine*, 4, str. 136–154.

²² O Barbih gl. Preinfalk, *Plemiške rodbine*, 5, str. 9–54.

²³ O Rasternih gl. Preinfalk, *Plemiške rodbine*, 7, str. 172–192.

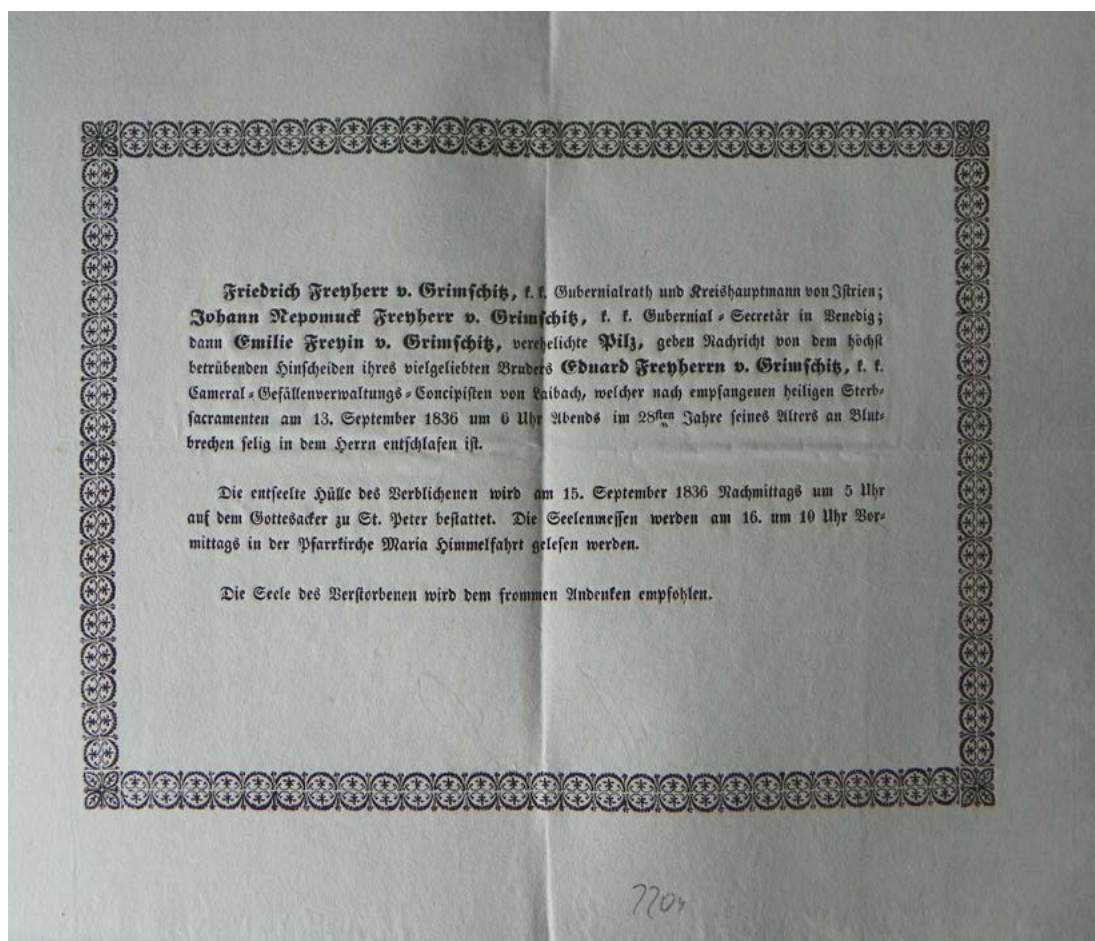
²⁴ O Zoisih gl. Preinfalk, *Plemiške rodbine*, 3, str. 185–199.

²⁵ Smole, *Graščine*, str. 247.

²⁶ O radovljiški veji grofov Thurnov gl. Preinfalk, Die Grafen Thurn-Valsassina, str. 363–374; podatki za krumperško in devinsko vejo so povzeti po SI ZAL LJU 340, šk. 19.

²⁷ O Elsnerjih gl. Golec, Zadnji člani, str. 128–130.

²⁸ O Höffernih gl. Potočnik, *Grad Brdo*, str. 73–76.

Osmrtnica za Edvardom baronom Grimschitzem, september 1836 (priloga k pismu 36/200).

tudi grofje Coronini, ki so imeli kot dediči po Cobenzlih obsežno posest na Kranjskem,²⁹ Franz pa je največ črnila prelil zaradi mladega grofa Ernesta, ki je bil »kriv« za nezakonskega otroka gospodične pl. Klosenau, a se je pozneje kljub temu poročil z njo (37/272, 39/26). Zelo pogosto je Franz Erbergu poročal o Francu Jožefu grofu Hohenwartu, npr. o njegovih povezavah s Kranjskim deželnim muzejem (33/132, 33/136) in njegovem sporu z Janezom Nepomukom baronom Busetom (36/143, 36/174). Novice o Hohenwartu so Erberga nedvomno posebej zanimale, saj sta bila svaka (Hohenwartova žena Margareta je bila Erbergova sestra).³⁰ V Franzevih pismih je seveda močno prisotna tudi sama družina Erberg – Franz je Erbergu poročal o njegovi ženi in hčeri, kadar sta se sami odpravili v Ljubljano, še več (sicer posrednih) informacij pa vsebujejo Franzeva osebna pisma, v katerih omenja baronovo družino.³¹

²⁹ Gl. Preinfalk in Košak, »Cobenzl« (geslo v SBL) in zbornik *I Cobenzl*.

³⁰ O povezavah Erbergov in Hohenwartov gl. Preinfalk, *Plemiške rodbine*, 4, str. 50–53.

³¹ Gl. prispevek Mihe Preinfalka o Francu Franzu zasebno.

URADNIŠKO PLEMSTVO

Poleg domačega plemstva je ljubljansko elito sestavljalo sorazmerno veliko pripadnikov uradniškega plemstva. Izraz uradniško plemstvo sicer običajno označuje tiste plemiče, ki so plemiški naziv dobili na podlagi svoje uradniške kariere. V širšem smislu pa bomo na tem mestu s tem izrazom zajeli vse nosilce javnih funkcij s plemiškim statusom, ne glede na to, ali so sodili med staro, fevdalno plemstvo ali pa so predstavljali uradniško plemstvo v ožjem pomenu besede.

Struktura ljubljanskega uradništva kaže, da so najvišje položaje zasedali pretežno plemiči, in to tako na ravni gubernija in dežele oziroma okrožij kot na področju sodstva. To so bili praviloma tujci, prišleki iz drugih delov monarhije, ki jih je v Ljubljano pripeljala kariera. Nekateri so tu ostali dlje časa, nekaj let ali celo desetletij, praviloma pa so se hitro menjavali in odhajali na druga delovna mesta, tako da se na Kranjskem niso ustalili z morebitnim nakupom posesti. Kljub temu se je pogosto zgodilo, da so se sorodstveno povezali s tukajšnjim prebivalstvom, zlasti plemstvom. Najlepši tovrstni primer je bila družina barona Jožefa Kamila Schmidburga (1779–1846), ki je kot ilirski guverner zasedal najvišje mesto na uradniški hierarhični lestvici. Schmidburg (uradno Schenk pl. Schmidburg) je pripadal stari porenjski plemiški rodbini iz Trierja, ki ji je leta 1793 cesar Franc II. priznal baronski naziv in podelil inkolat na Češkem.³² Jožef Kamilo se je sicer rodil v Gradcu, a je mladost preživel na Češkem, kjer je začel kariero kot sodni uradnik. Pozneje je služboval tudi v Celovcu in Veroni, v Ljubljano pa je prišel leta 1822, potem ko je nezadovoljni cesar Franc I. odstavil prejšnjega ilirskega guvernerja Jožefa grofa Sweets-Sporcka.³³ Leta 1833, ko se začel je redna Franzeva korespondenca, je bil torej Schmidburg guverner že 11. leto. Hkrati je bil najvišji predstavnik koroške uprave, saj sta bili Kranjska in Koroška združeni v skupni ilirski gubernij z glavnim mestom v Ljubljani. Guverner je, kot pritiče njegovemu statusu, z družino živel v vicedomskem dvorcu, imenovanem *Burg*, na Kongresnem trgu.³⁴ Dvorec ni bil le središče politične moči, pač pa tudi eno od središč družabnega življenja. Guverner in njegova žena Magdalena (rojena baronica Born) (1779–1871) sta pripravljala redne družabne prireditve, od soarej do plesov. »V četrtek je bil redni obisk pri Nj. Ekselenci g. guvernerju,« je Franz Erbergu poročal avgusta 1833 (33/24; gl. tudi 33/140).

Včasih so že napovedani dogodki odpadli ali pa se guverner ali njegova žena zaradi slabega počutja dogodka nista udeležila (34/272, 34/292). Guvernerja so namreč pestile številne zdravstvene težave, zlasti protin, zato je pogosto potoval v toplice, največkrat v Belo pri Železni Kapli (33/2), pozneje tudi v Bad Gastein (39/98), Karlove Vare in Marianske Lazne (40/81). Januarja 1840 je bil tako slab, da ni mogel stati pokonci (40/1, 40/13, 40/20). Imel je tudi težave z očmi (39/194), kar je bilo zanj na koncu usodno: leta 1845 so mu namreč poskušali odstraniti sivo mreno, vendar operacija ni uspela, tako da je leto pozneje (1846) po hudem trpljenju umrl.³⁵

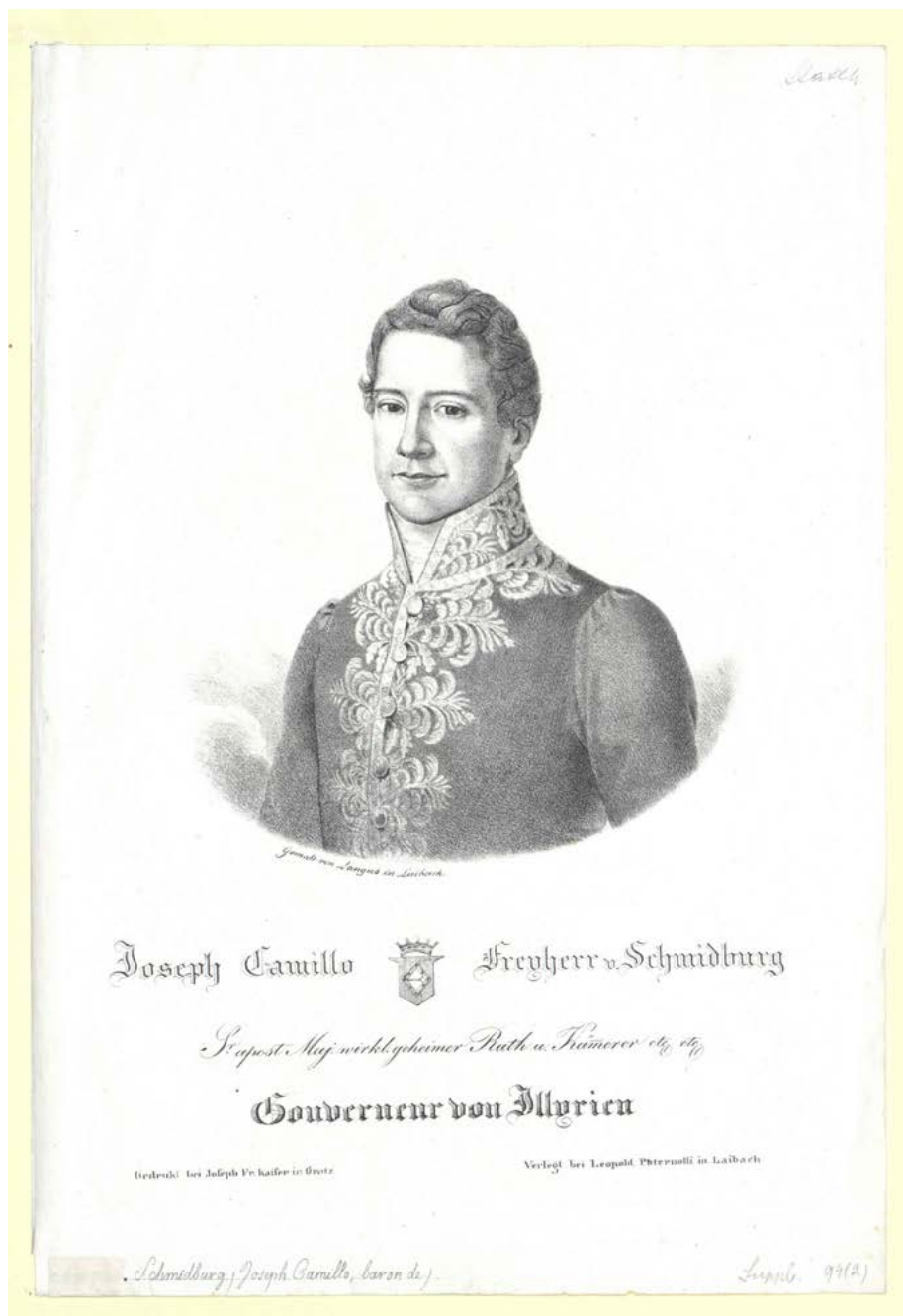
Kljub številnim boleznim je Schmidburg na položaju guvernerja vztrajal ves čas Franzeve korespondence in se je umaknil šele v letu Franzeve smrti, torej leta 1840. To pomeni, da je bil ne le službeno, pač pa tudi zasebno močno vpet v lokalno okolje. Ob prihodu v Ljubljano leta

³² O rodbini Schmidburg in njeni genealogiji gl. Wurzbach, *Biographisches Lexikon*, 30, str. 192–196, in različne letnike *Gothaisches Genealogisches Taschenbuch der Freiherrlichen Häuser*.

³³ O guvernerju Schmidburgu gl. npr. Šimac, *Prvi gradniki*, str. 135.

³⁴ Stavba je bila po potresu leta 1895 porušena, na njenem mestu pa so leta 1903 zgradili nov deželni dvorec, v katerem je danes univerza (Golec, *Slovenska toponimika*, str. 344).

³⁵ Kranjec, »Schmidburg, Jožef Kamilo, baron« (geslo v SBL).

Ilirski guverner Jožef Kamilo baron Schmidburg (1779–1846)
(Österreichische Nationalbibliothek, Wien, PORT_00151891_01).

1822 je imel enega sina in več hčera v starosti od dveh do trinajst let, ki so v naslednjih letih vsi odrasli in bili godni za poroko. In prav vsi so se odločili za člane lokalne elite oziroma domačih, pretežno kranjskih plemiških rodbin. Najstarejša Antonija je tako za moža vzela Antona barona Codellija s Turna ob Ljubljani (danes Kodeljevo) (34/76, 34/77), drugorojena Elizabeta je postala žena smledniškega graščaka Franca barona Lazarinija (35/135), mož hčere Frančiške pa je bil Franc Ksaver vitez (od leta 1861 baron) Kalchberg, graščak z dolenske Mirne (39/181). Še najdlje od doma je šla hči Doroteja oziroma Darja, ki se je poročila s Francem vitezom Rosenthalom, okrožnim komisarjem v Beljaku (35/142), a je bil tudi ta kmalu premeščen v Ljubljano (38/138). Franz dokaj podrobno opisuje nekatere od teh porok, zlasti Antonijino s Codellijem, kjer se je posvetil predvsem ženinovi fantovščini v Vodnikovi gostilni Pri kamniti mizi v Šiški (34/76), opisal pa je tudi razburjenje ob Frančiškini poroki s Kalchbergom, saj nevestina poročna obleka ni pravočasno prišla z Dunaja (39/181). Tudi guvernerjev edini sin Viktor je vzel domačinko iz Kranjske – baronico Alojzijo Schweiger-Lerchenfeld iz ruperčvrške veje. S to poroko, do katere je prišlo novembra 1840,³⁶ torej že po Franzevi smrti, se je očitno zapletalo, saj jo je Franz napovedal že konec leta 1836 (36/216) in še enkrat spomladi 1840 (40/62). Od guvernerjevih hčera je ostala neporočena le hči Matilda, ki je kot dama ustanove (*Stiftsdame*) do smrti leta 1874 živela v Ljubljani.³⁷ V mladosti je menda slovela kot lepotica, prav tako kot njena bodoča svakinja Alojzija Schweiger, in je bila ena od zvezd družabnih prireditev.³⁸

Če sledimo *Šematizmu za ljubljanski gubernij v Ilirskem kraljestvu* iz leta 1833,³⁹ ko se je začela Franzeva redna korespondenca, je bil torej na vrhu gubernijske uprave guverner Schmidburg (ki je imel še druge funkcije),⁴⁰ takoj pod njim pa je bil njegov namestnik, dvorni svetnik Karel grof Welsperg, ki je stanoval v Cekinovem gradu.⁴¹ Njegova starodavna rodbina je imela korenine v Pustriški dolini in obsežno posest na Južnem Tirolskem.⁴² Z Ljubljano očitno ni bil preveč zadovoljen, saj si je prizadeval, da bi ga premestili v Gradec (37/17), a je v Ljubljani ostal do upokojitve leta 1841. Tako je spomladi 1840 v Cekinovem gradu umrla njegova žena Henrieta (rojena baronica Türkheim), eden od stebrov ljubljanskega predmarčnega družabnega življenja. Organizirala je piknike za ljubljansko elito (36/55, 37/129, 39/68, 39/118); poleg tega je v moževem imenu nedvomno prirejala uradne in poluradne družabne dogodke – teh je bilo skoraj toliko kot pri guvernerju (npr. 37/10). V začetku leta 1840 je zbolela, a se je njeno stanje počasi izboljševalo (Franz je zapisal, da je njeno zmerjanje dober znak (40/3)), nato pa se je v začetku marca nenadoma zgrudila ob peči in umrla (40/36). Njenega pogreba se je udeležilo zelo veliko ljudi, sprevod se je vil od Cekinovega gradu do pokopališča pri Sv. Krištofu (40/39). Pozneje se je vdovec Welsperg poročil z Marijo grofico Stainach, tudi vdovo, domačinko iz Kranjske – rodila se je namreč kot grofica Thurn na Krumperku. Welspergovi otroci so za razliko od Schmidburgovih poročne partnerje iskali zunaj lokalne elite. Hči Helena je imela na ljubezenskem področju precej smole, saj sta se sfižili (vsaj)

³⁶ NŠAL, ŽA Novo mesto – Šmihel, P 1833–1861, fol. 36.

³⁷ NŠAL, ŽA Ljubljana – Sv. Nikolaj, M 1867–1893, str. 59.

³⁸ Korytko, *Korespondenca*, II, str. 78.

³⁹ *Schematismus für das Laibacher Gouvernement=Gebiet im Königreich Illyrien*, 1833.

⁴⁰ Bil je npr. predsednik stanovskih poverjenikov ter protektor Kmetijske družbe, Filharmonične družbe in Ilirske hranilnice.

⁴¹ Emil Korytko, ki mu je bil Welsperg zelo naklonjen in ga je pogosto vabil v goste, je zapisal, da ima grof »največjo in najgostoljubnejšo hišo« (Korytko, *Korespondenca*, II, str. 40).

⁴² O zgodovini grofov Welsperg in njihovi genealogiji gl. Wurzbach, *Biographisches Lexikon*, 54, str. 246–251, in različne letnike *Gothaisches Genealogisches Taschenbuch der Gräflichen Häuser*.

Karel grof Welsperg (1779–1873) (Österreichische Nationalbibliothek, Wien, PORT_00016271_01)

dve njeni zaroki. Najprej se je zanjo ogrel mladi stotnik Friderik Sunstenau v. Schützenthal, ki je v hišo zahajal že leta 1833 (33/75). Šest let pozneje je prišlo do uradne zaroke (39/2, 39/22), ki pa se iz neznanega razloga ni končala s poroko. Leto pozneje je Heleno snubil častnik Friderik grof Rohde, za katerega pa se je izkazalo, da je že poročen (40/34, 40/36, 40/62, 40/70). Morda so bila ta razočaranja kriva, da se je Helena poročila šele leta 1851, in sicer s hrvaškim plemičem Ferdinandom grofom Orssich-Slavetichem. Še bolj razburkano dekliško dobo je imela Helenina sestra Matilda, ki se ji je pri 28 letih zgodil moralni zdrs – kot neporočena je zanosila in nato nezakonskega otroka konec leta 1838 rodila pri teti v Innsbrucku (38/232, 39/37).⁴³ Morda je bil oče njenega otroka častnik Ernest vitez Gold (po materi član rodbine Zois), s katerim se je poročila poldrugo leto pozneje.⁴⁴ Tudi Helenin in Matildin brat Wolfgang Welsperg je za ženo vzel na pol domačinko, ki jo je gotovo spoznal v Ljubljani – Emilijo Micheli, katere mati je bila grofica Lichtenberg. Zanimivo je, da sta se poročila šele leta 1871, ko sta imela oba že več kot 50 let.⁴⁵

Tudi med drugimi gubernijskimi uradniki so prevladovali plemiči. Leta 1833 so bili npr. gubernijski svetniki Peter vitez Ziegler, Leopold grof Welsersheimb in Zeno grof Saurau. V družabnem življenju so igrali različne vloge, vsaj če sodimo po Franzu, saj se nekateri zelo pogosto omenjajo v njegovih pismih, drugi skoraj nič. Treba je tudi upoštevati, da je bil Franz morda z nekaterimi v tesnejših stikih in jih je zato večkrat omenjal. Ziegler je kmalu zapustil Ljubljano, saj je bil spoznan za krivega finančne poneverbe še iz časov, ko je služboval v Brucku na Muri (34/260). Grof Saurau, sicer štajerski deželan, se v pismih običajno omenja v povezavi s tombolami, precej pogosteje pa je Franz Erbergu poročal o grofu Welsersheimbu,⁴⁶ ki je s številno družino živel v Gruberjevi palači (40/53) – imel je deset otrok, od katerih so se mlajši rodili v Ljubljani, nazadnje sin Zeno (1835–1921) (imenovan po svojem botru, grofu Saurau) (35/235), ki je pozneje postal avstrijski feldcajmojster, politik in diplomat. Leta 1839 je Welsersheimb odšel za okrožnega glavarja v Celovec (39/4). Welsersheimbi so bili v ljubljanskem javnem življenju nedvomno bolj prisotni tudi zato, ker so bili sorodstveno povezani z nekaterimi tukajšnjimi plemiškimi družinami – sestra Leopolda Welsersheimba, Antonija, je bila poročena s Ferdinandom grofom Aichelburgom, ki je bil v Ljubljani eden od gubernijskih sekretarjev in hkrati graščak na Lisičjem pri Škofljici,⁴⁷ sestra slednjega, Serafina grofica Aichelburg (1791–1849), pa je bila žena Karla barona Zoisa (1775–1836). Tudi v naslednji generaciji je prišlo do povezav med družinami, saj se je Zoisova hči Serafina leta 1839 poročila z Welsersheimbovim bratom Gotfridom. To poroko, o kateri je Franz prav tako poročal Erbergu, je spremljala precejšnja negotovost, saj je vihar na Jadranskem morju oviral prihod ladje z ženinom iz Ancone, v kateri je služboval kot konzul. Ženinu je nazadnje le uspelo priti v Ljubljano in poroka je potekala z zamudo (39/67–72). Kar nekaj prahu je dvignila propadla zaroka med Leopoldovo hčerjo Klementino Welsersheimb in baronom Leopoldom Lichtenberg-Janežičem. Vdovec Lichtenberg, ki je bil od mlade grofične starejši skoraj štiri desetletja, se je z njo (za Franza nekoliko nepričakovano) zaročil januarja 1839 (39/19, 39/20), še aprila sta omenjena kot ženin in nevesta (39/71), a že konec maja je bilo vsega konec (»Tu se povsod govori o razpadli poročni zadevi g. bar. Leopolda Lichtenberga, pri čemer –

⁴³ Korytko je obe hčeri zelo hvalil kot lepi, prijazni in lepo vzgojeni (*Korespondenca*, II, str. 43, 74).

⁴⁴ NŠAL, ZA Koroška Bela, Matične knjige, P 1815–1861, str. 13.

⁴⁵ DGS, Pfarre Graz – Graben, TrB 1846–1872, str. 270.

⁴⁶ O zgodovini grofov Welsersheimb in njihovi genealogiji gl. Wurzbach, *Biographisches Lexikon*, 54, str. 232–242, in različne letnike *Gothaisches Genealogisches Taschenbuch der Gräflichen Häuser*.

⁴⁷ Smole, *Graščine*, str. 257.

Ferdinand grof Aichelburg (1788–1872) in njegova žena Antonija, rojena grofica Welsersheimb (1790–1878) (hrani: Wladimir Aichelburg, Dunaj).

glede na različne možnosti – krivdo bolj ali manj valijo nanj.» (39/87). Točnega razloga za razpad zveze Franz v pismih žal ne razkrije (zagotovo pa sta o tem z Erbergom govorila na štiri oči), le nekoliko nedoločno nesrečni izid napove nekaj dni prej: »Zaradi znanega nesrečnega naključja se je [baron] znašel v zelo velikih težavah, saj je bilo treba [...] preložiti nameravano poroko.« Razlog naj bi se skrival tudi v baronovi nenehni odsotnosti, ki jo je zahtevala prenova tako gradu Jablje kot ljubljanskega stanovanja zanj in za njegovo mater Hiacinto (39/76).

Tudi gubernijski sekretarji so bili vsi po vrsti plemiči, npr. že omenjena Anton baron Codelli in Ferdinand grof Aichelburg, pa Benedikt Mansuet pl. Fradeneck, Franc pl. Premierstein, Jožef baron Flödnigg in Ludvik baron Mac-Neven (oba pozneje okrožna glavarja), Friderik vitez Kreuzberg (tudi Creizberg) in Janez Nepomuk baron Spiegelfeld. Kar nekaj jih je bilo domačinov (Codelli, Premierstein, Flödnigg in Kreuzberg), ostali pa so se, čeprav tujci, kar dobro integrirali v kranjsko družbo. Fradeneck, sicer Korošec, je bil več let začasni kustos Kranjskega deželnega muzeja,⁴⁸ MacNeven, prišlek iz Prage z irskimi koreninami, pa se je s poroko s sestro Antona Codellija tudi sorodstveno zasidral v Ljubljani.⁴⁹

Tudi na ravni okrožij so bila vodilna mesta praviloma rezervirana za plemiče. Ljubljansko okrožje je med letoma 1828 in 1838 vodil Jožef Fluck († 1841), ki sprva sicer ni bil plemenit, si je pa za svojo službo plemiški naziv s predikatom »Leidenkron« prislužil leta 1834.⁵⁰ Ljubljansko družabno kroniko so s porokami polnile predvsem njegove hčere – leta 1837 sta pred oltar stopili kar dve, Marija in Jakobina. Prva se je poročila z Edvardom baronom Zoisom iz Gradca (1813–1857) (37/240), druga pa je vzela nadporočnika Jožefa Schwarzenberga (1801–1850), svaka

⁴⁸ Kotar, *Od ustanovitve*, str. 26–33.

⁴⁹ Gl. Preinfalk, *Plemiške rodbine*, 7, str. 127.

⁵⁰ AT ÖStA/AVA Adel HAA AR 244.19 (gl. tudi 33/114).

Andrej vitez Buzzi (1779–1864), predsednik mestne in deželne pravde (wikipedija).

Antona barona Zoisa. Pri prvi poroki se je Franzu zdelo vredno omeniti, da ženin ni zahteval dote, temveč zgolj nevesto in njen klavir (37/224), drugi par pa se je soočal s številnimi preprekami. O tej poroki se je sicer govorilo že maja 1836 (36/91), a je bilo treba najprej čakati na dovoljenje vojaških oblasti in zagotoviti kavcijo v višini 6000 goldinarjev (36/93), nazadnje pa se je kot pogoj za sklenitev zakonske zveze (morda na zahtevo nevestine družine) pojavila še zahteva po Schwarzenbergovem napredovanju v stotnika (36/99). Kaj se je dogajalo v naslednjih mesecih, Franz ne pove, a do poroke je nato le prišlo, in sicer avgusta 1837 – »končno«, kot je zapisal Franz –, ko je bil ženin še vedno nadporočnik (37/172).

Flucka je na mestu okrožnega glavarja zamenjal že omenjeni Ludvik baron MacNeven, ki se je priženil h baronom Codellijem. Precej pogosto se v Franzevih pismih pojavlja glavar novomeškega okrožja Friderik baron Rechbach (1789–1843), sicer Korošec iz Celovca, saj sta imela oba z ženo (roj. grofico Strassoldo) v Ljubljani sorodnike, veliko manj pa postojnski Klemen grof Brandis (1798–1863), ki je bil Štajerec (graščak na Betnavi in Slivnici pri Mariboru)⁵¹ in ga je pot redko zanesla v Ljubljano. Maja 1834 ga je tu dohitela vest o hudi bolezni in nato smrti žene Adrienne na Betnavi (34/101). Naslednje leto ga je kot okrožni glavar v Postojni nadomestil domačin iz Kranjske, Jožef baron Flödnigg (1787–1840) (35/140).

Med uradniškim plemstvom velja omeniti še predsednika mestne in deželne pravde Andreja viteza Buzzija (1779–1864), ki je tako kot guverner Schmidburg in njegov namestnik Welsperg prirejal družabne dogodke za ljubljansko smetano (33/140, 35/19). V Ljubljani je bila njegova družina priljubljena, a kot Korošec si je prizadeval za premestitev v rodni Celovec (34/170, 34/210) in je to leta 1835 tudi dosegel (35/113, 35/189). Zamenjal ga je Vincenc Raicich, ki je bil

⁵¹ Lazarini, Klemen grof Brandis, str. 75–91.

do takrat predsednik mestne in deželne pravde za Avstrijsko primorje v Trstu (35/106). Raicich je leta 1836 tudi sam zaprosil za plemiški naziv, vendar prošnji niso ugodili.⁵²

PLEMSTVO V DRUGIH POKLICIH

Plemiči niso bili le avtohtoni fevdalci ali člani uradništva, pač pa jih najdemo tudi v drugih poklicih. V prvi vrsti je treba omeniti vojsko, saj so bili najvišji vojaški častniki v Ljubljani pretežno vsi plemiči, večina pa je bila skupaj s soprogi aktivno udeležena v ljubljanskem javnem in družabnem življenju. Udeleževali so se družabnih dogodkov in jih tudi sami organizirali, saj niso stanovali v vojašnici, ampak v mestu pri zasebnikih. V času Franzeve korespondence so v Ljubljani delovali trije brigadirji: Johanna pl. Sivkovicha je leta 1836 zamenjal Peter baron Pirquet (36/81), njega pa dve leti pozneje Andreas baron Neu (38/211). Leta 1836 je kot divizionar v Ljubljano prišel August Georg grof Leiningen-Westerburg (36/163). Tudi v vrstah »domačega«, ljubljanskega 17. polka najdemo veliko plemičev, tako med višjimi kot med nižjimi častniki; če sodimo po omembah v Franzevih pismih, je bil med najbolj družabnimi polkovnik Heinrich baron Rath. V Ljubljano je večkrat prišel tudi vrhovni poveljnik za Ilirijo, Notranjo Avstrijo in Tirolsko Filip princ Hessen-Homburg.⁵³

Veliko manj kot pri vojaštvu je bilo plemstva med duhovščino. Najvišji predstavnik ljubljanske duhovščine, škof Alojzij Wolf, je bil po rodu sicer neplemič (na čelu ljubljanske škofije ni bilo plemiča že od Mihaela barona Brigida, ki je škofovanje v Ljubljani zaključil leta 1806), je pa leta 1826 znova pridobil naziv knezoškofa, ki je bil pred tem v veljavi od 16. stoletja do leta 1806;⁵⁴ vendar je bil to osebni plemiški naziv oziroma naziv po funkciji (drugi plemiški nazivi, ki so jih dobili laiki, so bili praviloma dedni). Nekaj plemičev je bilo med stolnimi kanoniki, npr. Štefan pl. Grisoni († 1866), Lovrenc pl. Schluderbach († 1835) in Franc Ksaver vitez Andrioli (1792–1851). Slednji je v slovenski zgodovini zapisan tudi kot eden začetnikov slovenskega narodnega prebujanja; bil je namreč med pobudniki ideje, da bi leta 1824 začeli izdajati prvi slovenski časopis *Slavinja*.⁵⁵

Med učitelji na ljubljanskem liceju ni bilo plemičev, prav tako ne med zdravniki, ki so tedaj delovali v Ljubljani. Je pa eden od njih, dr. Janez Zhuber, tik pred smrtjo leta 1865 dobil plemiški naziv s predikatom »Okrog« (Zhuber v. Okrog).⁵⁶ Zhuber je bil v predmarčni dobi eden najuglednejših in najuspešnejših zdravnikov, ki so ga klicali k najtežjim bolnikom, zdravil pa je tudi domačo in tujo elito, večkrat npr. saškega kralja Friderika Avgusta, ki je v Ljubljani preboleval mrzlico in za uspešno zdravljenje Zhubra bogato nagradil (37/181).

⁵² AT ÖStA/AVA Adel HAA AR 768.37.

⁵³ Več o častnikih gl. v prispevku Mihe Šimca.

⁵⁴ Gl. npr. Šimac, »Opes regum«, str. 164–165.

⁵⁵ Kidrič, »Andrioli, Frančišek Ksaverij, pl.« (geslo v SBL); Žejn, V kali zatrti, str. 144–148.

⁵⁶ Rugále in Preinfalk, *Blagoslovljeni in prekleti*, 1, str. 220–222.

NEKAJ UTRINKOV IZ PLEMIŠKEGA ŽIVLJENJA

Na zasebni ravni so se plemiči družili pretežno med seboj, čeprav ne izključno. V njihov krog so smeli vstopiti tudi bogati meščani, ne nazadnje pa je bilo nemalo vplivnih meščanskih družin prej ali slej povzdignjenih v plemiški stan. Kljub temu je bilo mešanje med sloji bolj ali manj omejeno le na družabne dogodke, medtem ko na področju sorodstvenih povezav tovrstnih odstopanj skorajda ne zasledimo – plemiči so poročne partnerje še vedno skoraj izključno iskali med sebi enakimi. Na vsakodnevni ravni so znanci, prijatelji in sorodniki obiskovali drug drugega, včasih igrali družabne igre (36/262, 271, 282, 286, 296), se skupaj vozili na izlete in se vabili na večerje – maja 1834 je denimo grofica Welsersheimb pripravila večerjo (*Diné*) za zakonca Codelli in Sicard (34/107), konec avgusta istega leta pa je grofica Welsperg na večerjo povabila grofico Thurn (34/182).

Kadar je v mesto prišel tuj plemič, ga je bilo treba »vpeljati« v družbo. To je veljalo zlasti za ženski del plemstva: grofica Welsersheimb je tako avgusta 1836 svoji družbi predstavila grofico Leiningen, katere mož je bil kot divizijonar in vojaški poveljnik premeščen v Ljubljano (36/172), marca 1837 pa je prav ta grofica Leiningen guvernerjevi ženi, baronici Schmidburg, predstavila dve drugi plemkinji iz vojaških vrst (37/43). »Vpeljevanje« v družbo ni bilo namenjeno le predstavitvi tujcev, pač pa se je to zgodilo tudi ob spremembi stanu – ko sta se januarja 1835 poročila upokojeni praporščak Peter Konrad pl. Thelen in Klementina pl. Kappus, je po njuni vrnitvi s poročnega potovanja grofica Stubenberg začela mladoporočenko predstavljati drugim ljubljanskim damam, čeprav ta kot domačinka iz Ljubljane spoznavnih predstavitev pravzaprav ne bi potrebovala (35/22).

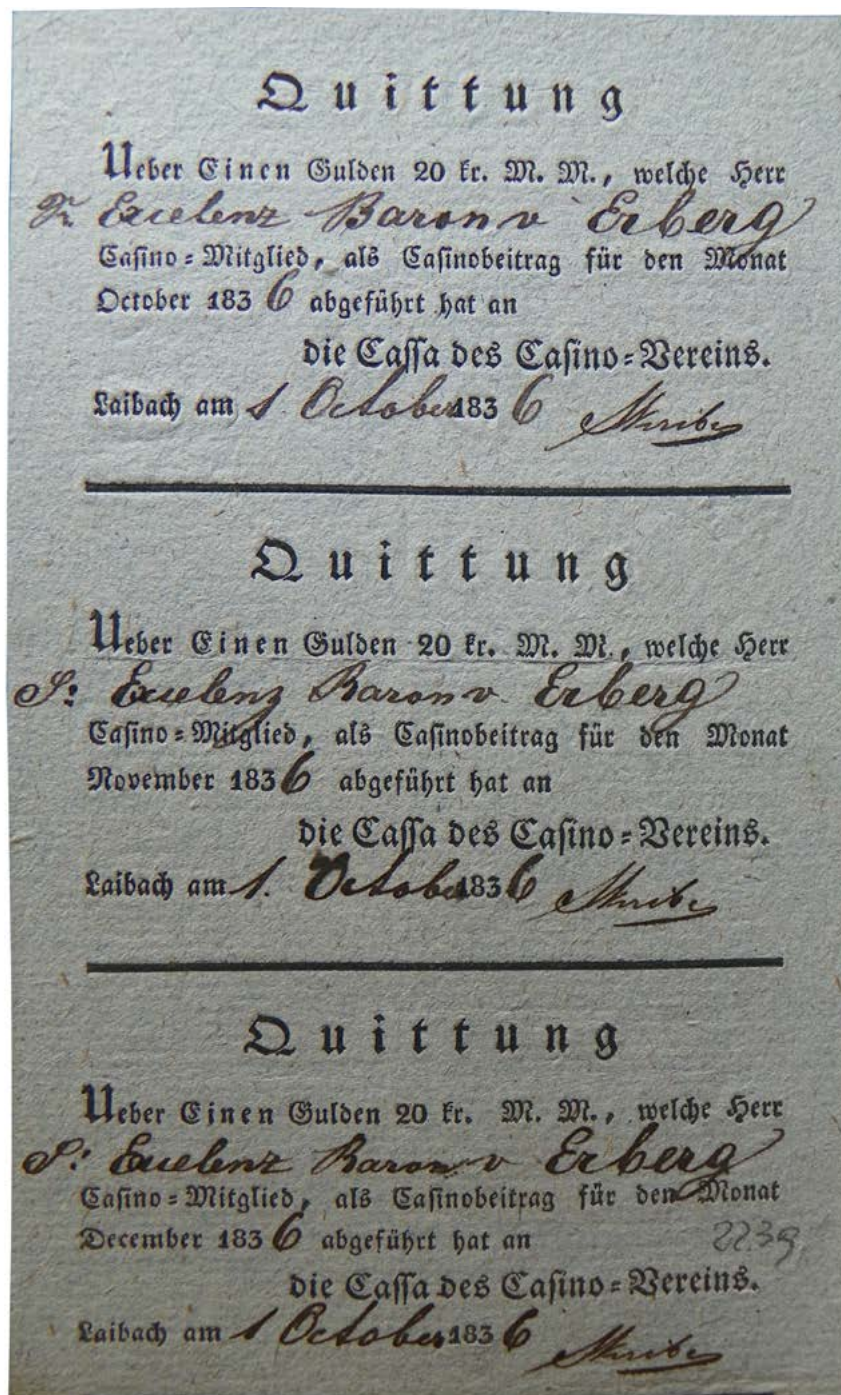
Plemiči (in meščani) so se, kot rečeno, srečevali tudi ob številnih družabnih dogodkih, na koncertih Filharmonične družbe ali predstavah v stanovskem gledališču, najpogosteje pa v Kazini, kjer so plesali, igrali tombolo in karte ter preverjali ženitni trg. Sem in tja je Franz svoja pisma začel s kakim utrinkom, ki je bolj plastično prikazal tamkajšnje veselo razpoloženje in interakcijo med udeleženci. Ko je npr. baron Mladota na tomboli večkrat zadel gledališki perspektiv, so ga ostali zbadali, da mora odpreti trgovino z optiko (35/237); grof Lichtenberg, s čigar listkom je pl. Gasparinijeva zadela sladkorno košarico, se je nagradi odpovedal, češ da on od nobene ženske ne bo sprejel košarice (36/2); nadporočnik Sepp pl. Seppenburg pa se je tako pogosto znašel med srečnimi dobitniki, da so njegove dobitke drugi udeleženci pospremili z glasnimi vzkliki, Franzu pa se je to, da nekoč ni dobil nobene nagrade, zdelo vredno posebej izpostaviti (37/3, 37/47, 37/53).

Plemiči so bili središče družabnega življenja, hkrati pa so tudi sami prirejali dogodke in na njih aktivno sodelovali. Ker je bila glasbena izobrazba eden od stebrov plemiške vzgoje, zlasti za ženske, so plemkinje rade pokazale svoje znanje in na zasebnih srečanjih ali javnih dogodkih nastopile kot pevke ali pianistke. Maja 1837 so tako na koncertu pevke in pevske pedagoginje Marie Theresie de Sessi kot pevke nastopile tudi baronici Fani (Frančiška) Schmidburg⁵⁷ in Lori (Eleonora) Codelli ter grofica Matilda Welsperg, svoje klavirske sposobnosti pa sta med drugim pokazali grofica Pepi (Jožefina) Welsersheimb in baronica Matilda Schmidburg (36/41, 37/87).⁵⁸

Družabne dogodke sta večinoma prirejala guverner Schmidburg in njegov namestnik Welsperg. To so bila bodisi redna vsakotedenska srečanja (npr. 34/1) ali posebne slavnosti oziroma uradna

⁵⁷ Fani (Frančiška) Schmidburg je bila nadarjena risarka, tako kot njena sestra Elizabeta (gl. Tavčar, *Vzporedni svetovi*, str. 65–79).

⁵⁸ Več o tem gl. v prispevku Marka Motnika.

Tri pobotnice z datumom 1. oktober 1836, ki potrjujejo, da je baron Jožef Erberg plačal članarino v višini 1 goldinar 20 krajcarjev za Kazino za tri mesece – oktober, november in december 1836 (priloga k pismu 36/216).

praznovanja, npr. ob cesarjevem rojstnem dnevu (34/27) in poklon novemu cesarju (35/91). Dogodke pa so prirejali tudi drugi plemiči po zasebnih hišah. Pred pustom 1835 se je tako Franz spraševal, ali se bodo zabave tudi to leto, tako kot prejšnje, porazdelile med različne družine (35/15). Sredi januarja 1836 je večerno zabavo s plesom priredila baronica Zois (36/13), v začetku leta 1838 pa se je več takšnih dogodkov zvrstilo pri grofu Jožefu Auerspergu; povod zanje je bila menda njegova svakinja Ema Auersperg z Mokric, ki si je zaželela zabave (38/16, 38/22). Poleti so bila popularna družabna srečanja na prostem, zlasti pikniki na Rožniku (npr. 34/93, 34/96, 34/151, 36/51, 36/57) in Lavrici (37/100). Povod za piknike so bila pogosto osebna praznovanja, npr. julija 1834 god grofice Saurau (34/151), junija 1837 pa je ob godu sv. Antona Padovanskega grofica Welsperg priredila piknik za vse Antonije in Antone (36/47, 36/49, 37/129).

Posebna vrsta druženja je bil lov, ki je bil ena pglavitnih vrst zabave za plemiče (37/173, 37/244, 37/268). Domači plemiči so lovske pogone organizirali v svojih gozdovih, npr. baron Lazarini na Smledniku (34/249) ali baron Zois na Brdu (34/225, 37/232), (tuji) plemiči brez lastne zemlje pa so lovske revirje zakupili. Eden takšnih revirjev je bil Bimberg pri Dragomlju, ki ga je imel najprej v zakupu predsednik sodišča vitez Buzzi, ko pa je bil ta prestavljen v Celovec, je lovišče prevzel grof Welsperg (35/200, 36/230).

Plemstvo je bilo sloj, ki je bil poleg meščanov zelo mobilan. Zdi se, da so bili plemiči nenehno »v pogonu«, najsi je šlo za službena potovanja, uradne premestitve ali za povsem zasebne izlete, obiske toplic ali zgolj »sprehajanja« s kočijo.⁵⁹ Plemiči, ki so imeli podeželske dvorce v bližini Ljubljane, so nenehno potovali tja in nazaj, tisti iz bolj oddaljenih koncev pa so svoje podeželske rezidence običajno naselili v poletnem času, da so se umaknili pred vročino v mestu, čas med jesenjo in pomladjo pa so preživali v mestu, ker je bilo manjša stanovanja lažje vzdrževati in ogrevati, poleg tega je bil zimski čas sezona gledališča in Kazine. Sredi avgusta 1835 je npr. Franz Erbergu potarnal: »Sicer pa je trenutno Ljubljana povsem oropana višje družbe, povsod same zaprte žaluzije!« (35/144).

Pomemben element mestnega življenja so bile govorice. V času, ko so novice potovale zelo počasi, je bila njihova izmenjava od ust do ust včasih edini način, da si kaj novega izvedel. Seveda je imel tak način tudi slabo stran – širjenje netočnih novic. Tudi Franz je Erbergu velikokrat sporočil govorico, ki jo je že v naslednjem pismu demantiral. Najhitreje so se širile »sočne« govorice, povezane s škandali, na katere tudi plemiška družba še zdaleč ni bila imuna. Ker je bilo treba za vsako ceno obdržati videz dostojnosti, so tovrstni dogodki dostikrat ostali skriti pred širšo javnostjo, če pa so malenkosti že pricurlyale na plano, se je iz njih dostikrat razvila prenapihnjena ali povsem napačna zgodba. Govorice praviloma niso našle mesta v uradnih dokumentih (razen če so se pozneje izkazale za resnične), zato jih danes večinoma ne poznamo. Prav zato so toliko bolj dobrodošli viri, kot je Franzeva korespondenca, saj se je prav po njihovi zaslugi ohranilo, kar bi sicer ostalo za vedno skrito v preteklosti.

Med ljubljanskimi plemiči je bila pogosta tarča obrekovanja grofica Klementina Thurn, roj. grofica Lichtenberg (1795–1852), ki je poskrbela za več škandalov. Kot mlada vdova je vodila precej nekonvencionalno življenje, ki je bilo daleč od kreposti. Julija 1833 se je govorilo, da se bo poročila z nekim bogatim Grkom (33/12), a se to ni zgodilo. Avgusta 1836 se je razširila vest, da je noseča, oče njenega nezakonskega otroka pa naj bi bil neki »južnjak« oziroma kuhar pri španski kraljevi družini, ki se je ravno v tistem času zadrževala v Ljubljani (36/179). Dve leti pozneje, junija 1838,

⁵⁹ Več o tem gl. v prispevku Eve Holz.

je z nekim igralcem pobegnila v Zagreb, a se je nato vrnila in meščani so jo lahko videvali, kako brezciljno blodi po ulicah (38/124).

Nezakonski otroci tudi sicer niso bili neznanka v plemiških krogih. Omenjena sta bila primera Matilde Welsperg, ki je šla otroka roditi k teti v Innsbruck, in Johane pl. Klosenau, ki je zanosila z grofom Ernestom Coroninijem. Očitno je bilo podobnih primerov še več, le pri Franzu ne zasledimo vseh. Emil Korytko je namreč sredi decembra 1838 pisal staršem: »Zdaj imamo pri nas 8 gospodičen *aus dem hohen Adel*, ki so, sirote, zanosile. Zaradi njih so razdvojene družbe in *chronique scandaleuse* se vsak dan bogati z novimi dodatki. ... Ecce – pred dnevi so eno najnedolžnejših zalotili pri samem dejanju. A ne le gospodične, tudi omožene bežijo od mož, kličejo po ločitvi in razvezi.«⁶⁰

Zadnji Korytkov stavek se nedvomno nanaša tudi na primer trgovca Janeza Nepomuka Mühleisna, ki se je novembra 1837 poročil s 16-letno Celovčanko Hermino Rottauer, ki mu je že po pol leta ušla z drugim. Zgodba se je končala srečno in nezvesta žena se je vrnila k možu (38/115, 38/128). Ljubljansko *chronique scandaleuse*, ki jo omenja Korytko, je polnila tudi grofica Engelshaus: novembra 1837 se je namreč po mestu širila govorica, da se je samska grofica, ki je bila pri skoraj 40 letih že zarjavela devica, sama ponujala v zakon ovdovalemu krojaču Mallyju; temu pa očitno ni bilo toliko do titul, ampak mu je bil pomembnejši denar, zato je snubil hčer bogatega mengeškega trgovca Mihaela Stareta. A tudi ta račun se ni izšel – Staretu se je zdel krojač premalo za njegovo hčer in je zvezi nasprotoval (37/256). Zanimivo je, da pri Franzu nikjer ne zasledimo niti namiga o domnevni zvezi grofice Stubenberg in škofa Wolfa, o kateri se je menda precej šušljalo, Prešern pa je o tem celo napisal zbadljivko, v kateri je grofico poimenoval škofela.⁶¹

Franz veliko piše o nesrečah, zlasti pri nižjih slojih, a tudi pripadniki višjih slojev so jo dostikrat skupili. Tako od Franza izvemo, da se je na poti iz Dola (s kočijo) ponesrečila guvernerjeva žena (34/209), prevrnjena kočija pa je bila kriva tudi za nesrečo grofice Stubenberg, ki so se ji oktobra 1836 splašili konji. Grofica si je izpahnila ključnico, njeno spremljevalko, guvernerjevo hčer Frančiško Schmidburg, pa so zgolj opekale koprive (36/224). Podobna nesreča se je leto prej, novembra 1835, pripetila grofici Ernestini Lichtenberg, ki so se ji na poti iz Praproč v Šmarje prav tako splašili konji in prevrnili kočijo, pri čemer sta se poškodovali tako stara grofica kakor tudi njena vnukinja Albertina (35/198). Za las sta se nesreči izognili Erbergova žena in hči, ko se je zrušil most (35/180, 35/181, 35/190). Grof Barbo si je poškodoval roko pri padcu s konja (36/42), v domačem okolju sta se poškodovala grof Aichelburg in vitez Buzzi. Prvi je stopil na stol, da bi navil uro, a je izgubil ravnotežje in si pri padcu poškodoval rebra (34/220), drugemu pa je pri vstajanju s stola spodrsnilo in si je poškodoval palec na roki (35/96). Dogajale so se tudi nesreče s strelnim orožjem. Omenjena je že bila nesreča barona Lazarinija (36/217), strelno rano pa je dobil tudi najstniški sin grofa Barba, ki je zaradi tega zbolel od strahu; po mestu so se celo razširile govorice, da je šlo za kaznivo dejanje in da bo zadevo obravnavalo sodišče, a se je to potem izkazalo za neresnično (37/232, 37/235, 37/236).

Smrti nekaterih plemičev je Franz samo omenil, spet druge so se ga bolj dotaknile in je o njih pisal podrobneje. Takšna je bila nenadna smrt krumperškega graščaka Jožefa grofa Thurna v začetku leta 1836, pri kateri se je precej razpisal tudi o njegovi oporoki – komu je kaj namenil in koga je izpustil (36/34, 36/36). Skozi zgodbe Thurnovih dedičev dobimo vpogled v njihove

⁶⁰ Korytko, *Korespondenca*, II, str. 114.

⁶¹ Hladnik, *Zgodbe*, str. 226.

medsebojne odnose, ki, kot se zdi, niso bili ravno idealni (36/40). Franz je bil seznanjen tudi z oporoko barona Karla Zoisa (36/135), baronice Cecilije Lichtenberg (36/143) in grofa Edvarda Lichtenberga (38/263), celo z oporoko odvetnika Luke Rusa (36/130). Poleg opisov zadnjih trenutkov nekaterih Franzevih plemiških znancev in njihovih oporok v pismih najdemo opise nekaj pogrebov, npr. pogreba baronice Lichtenberg (36/144), grofice Welsperg (40/39) in barona Karla Zoisa, ki je imel kot častnik vojaški pogreb (36/131).

V Franzevi korespondenci je prostor našlo tudi tuje plemstvo, ki je zahajalo v Ljubljano ali je zgolj potovalo skozi mesto. Običajno so se ustavili in prenočili v gostišču pri Maliču. Visoko plemstvo je pogosto potovalo »inkognito« (npr. francoska kraljeva družina 33/52), ker ni želelo uradnih sprejemov, vendar pa že sama pojava z večvprežnimi kočijami in vsem pompom ni mogla skriti njihove identitete. Ti obiski so Erberga nedvomno zanimali, saj je mnoge člane visoke aristokracije osebno poznal in marsikdo od njih je obisk Ljubljane izkoristil tudi za obisk Dola. Leta 1835 se je npr. veliko govorilo, da bodo v Dol prišli člani španske kraljeve družine, a iz pisem ne izvemo, ali se je to res zgodilo (35/168, 35/211, 35/224).

Če je lahko Franz o prihodih tujih plemičev v Ljubljano poročal iz prve roke, je novice o plemičih iz tujine dobival prek posrednikov. Erbergu je običajno poročal o članih cesarske družine, od katerih je Erberg večino poznal osebno še iz časov službovanja na dunajskem dvoru.⁶² Včasih pa se v pismih znajdejo tudi drugi, tako npr. v začetku leta 1836 afera kneza Schwarzenberga, ki je v navalu ljubosumja streljal na lastno ženo in se potem odpravil na Dunaj, da je cesarju osebno poročal o dogodku (36/24). V Ljubljano so večkrat pripotovale novice o atentatu na francoskega kralja Ludvika Filipa, ki so se pozneje večinoma izkazale za neresnične. Ena od takšnih novic februarja 1839 je močno prizadela Erbergovo sestro, ki je ves dan jokala, njen mož grof Hohenwart pa je ostal v sobi (39/32). V čas Franzeve korespondence je padla tudi menjava na angleškem prestolu, ki Franza ni pustila ravnodušnega; v pismih je precej prostora namenil opisom slavlja, z vsemi podrobnostmi o posameznih in dragocenem posodju vred (37/266, 37/267).

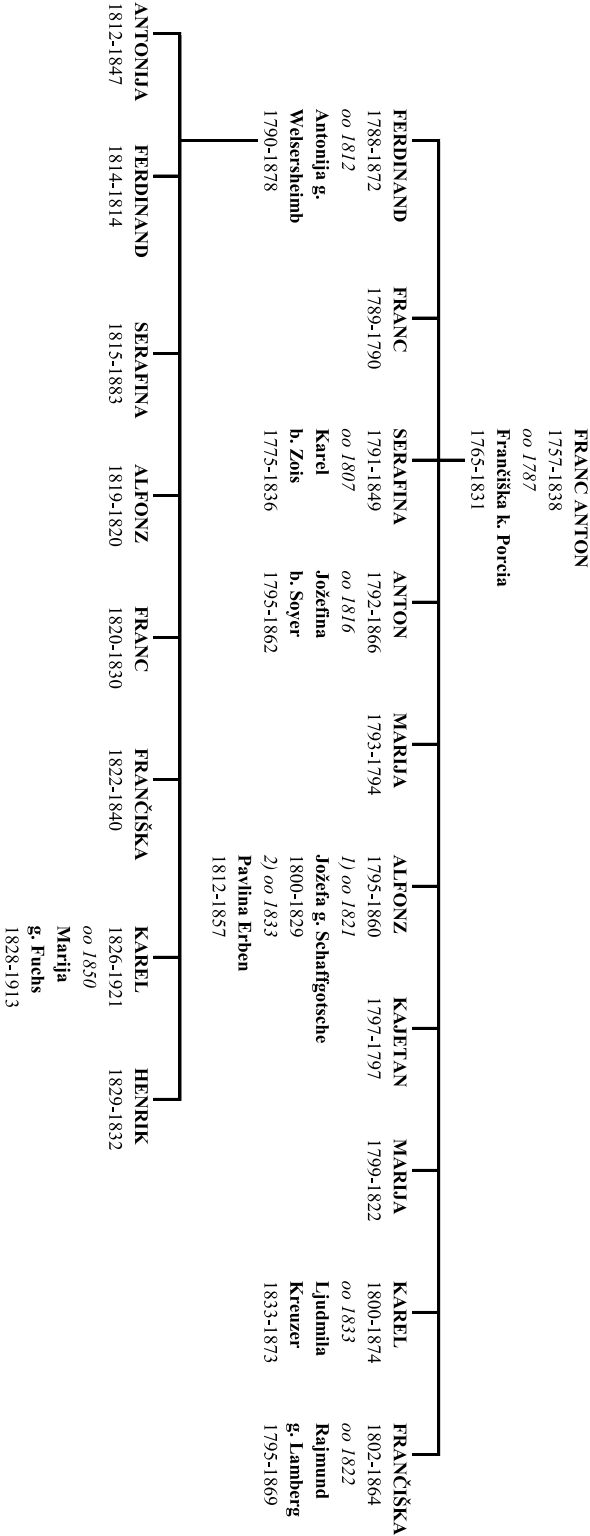
ZAKLJUČEK

Pisma Franca Franza prinašajo številne podrobnosti iz življenja predmarčne Ljubljane, njihova največja vrednost pa je morda v tem, da odstirajo tančico z vsakdanjega življenja ljubljanske elite, v prvi vrsti plemstva, saj je bilo to področje do sedaj bolj ali manj bela lisa tako v ljubljanski zgodovini kot v slovenskem zgodovinopisju nasploh. Glavni cilj Franzevega pisanja seveda ni bil podrobna predstavitev plemiškega življenja, se je pa temu cilju nehote vendarle približal. Iz njegovih poročil baronu Erbergu tako dobimo sorazmerno podrobne, vsekakor pa zelo zanimive opise in drobce, ki razkrivajo, kako so plemiči živeli, kaj so počeli na vsakodnevni ravni, kaj jih je razveseljevalo in žalostilo, kakšen odnos so imeli do Ljubljane in kako so izkoristili možnosti, ki jih je mesto na periferiji Habsburške monarhije takrat ponujalo.

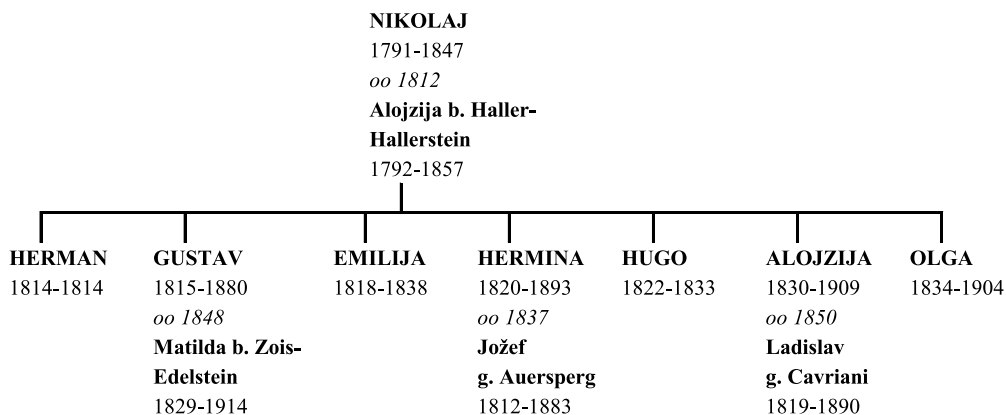
⁶² O Erbergovem službovanju na dunajskem dvoru gl. Preinfalk, *Kako je Jožef Kalasanc baron Erberg iz Dola pri Ljubljani spremenil tok zgodovine* (<https://www.alternator.science/sl/daljse/kako-je-jozef-kalasanc-baron-erberg-iz-dola-pri-ljubljani-spremenil-tok-zgodovine/>).

PRIOLOGA: RODOVNIKI PLEMIŠKIH RODBIN (PO ABECEDI)

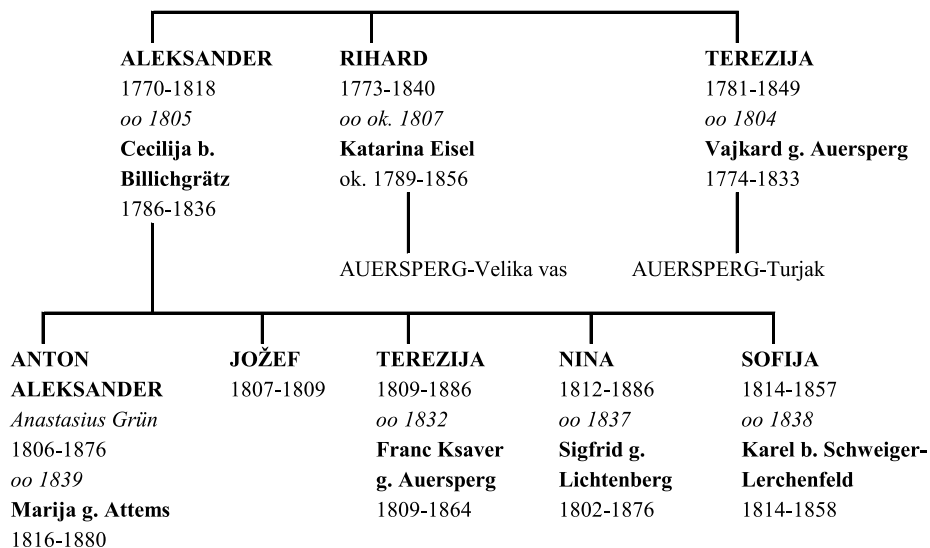
AICHELBURG-grojfe

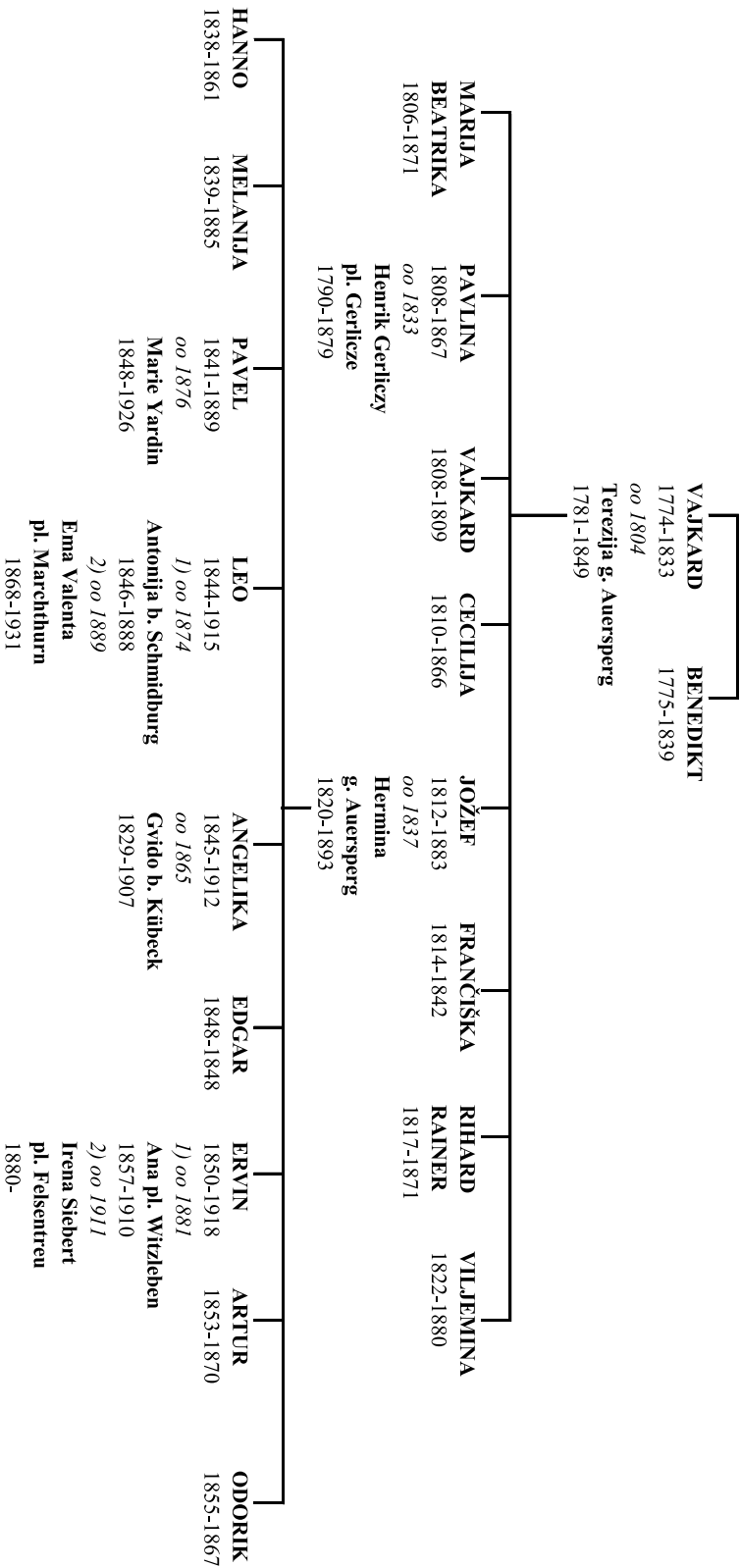
AUERSPERG-Mokrice

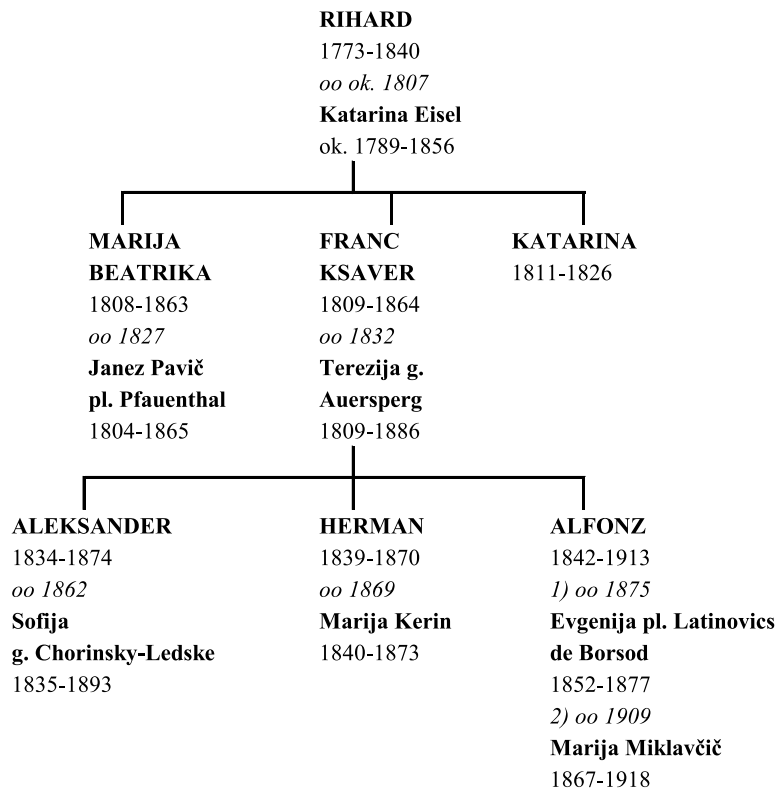
AUERSPERG-Šrajbarski turn

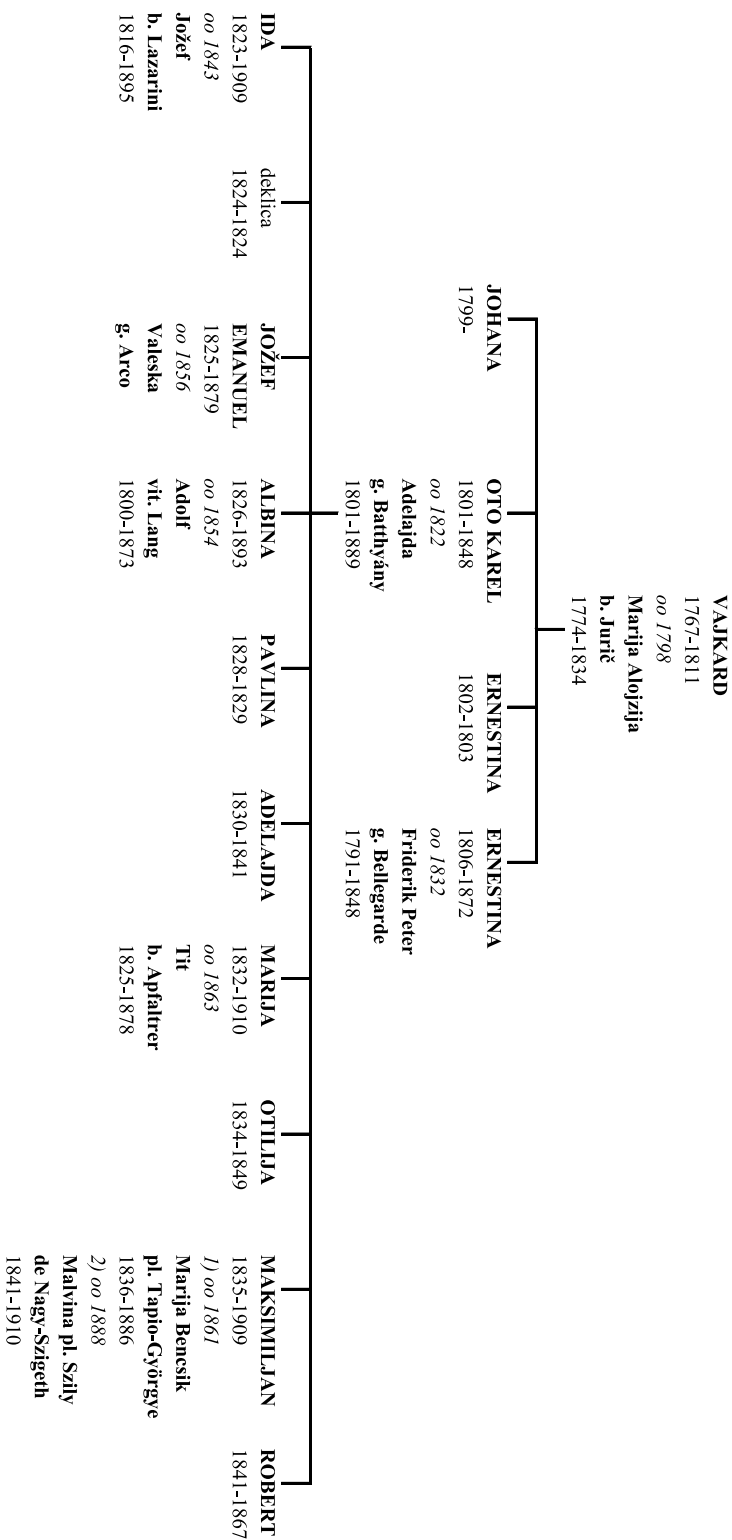
AUERSPERG-Turjak

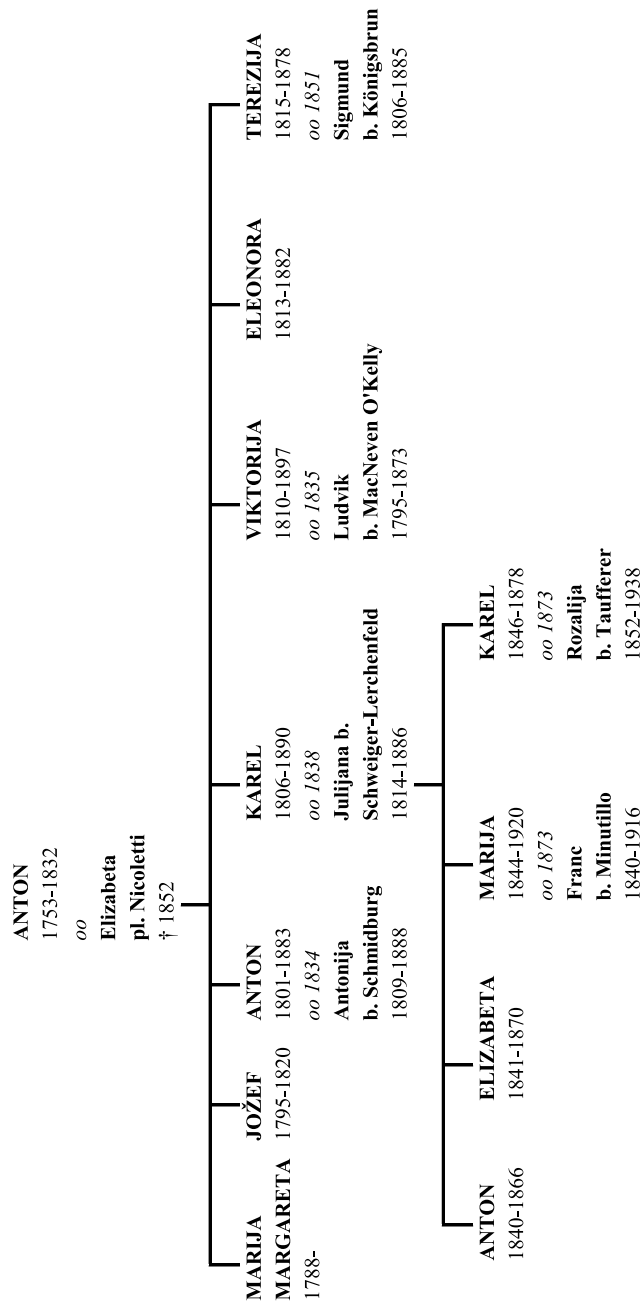
AUERSPERG-Velika vas

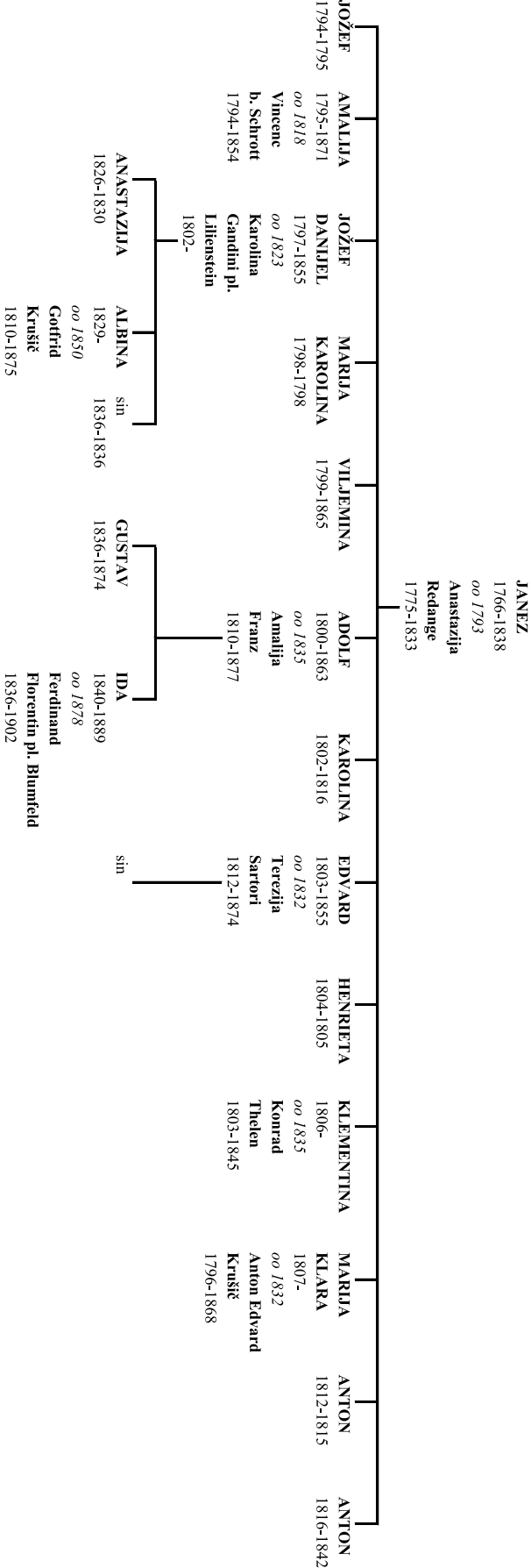
BARBO-WAXENSTEIN

CODELLI-FAHNENFELD

KAPPUS-PICHELSTEIN

LAZARINI-Čušperk

LUDVIK DIZMA

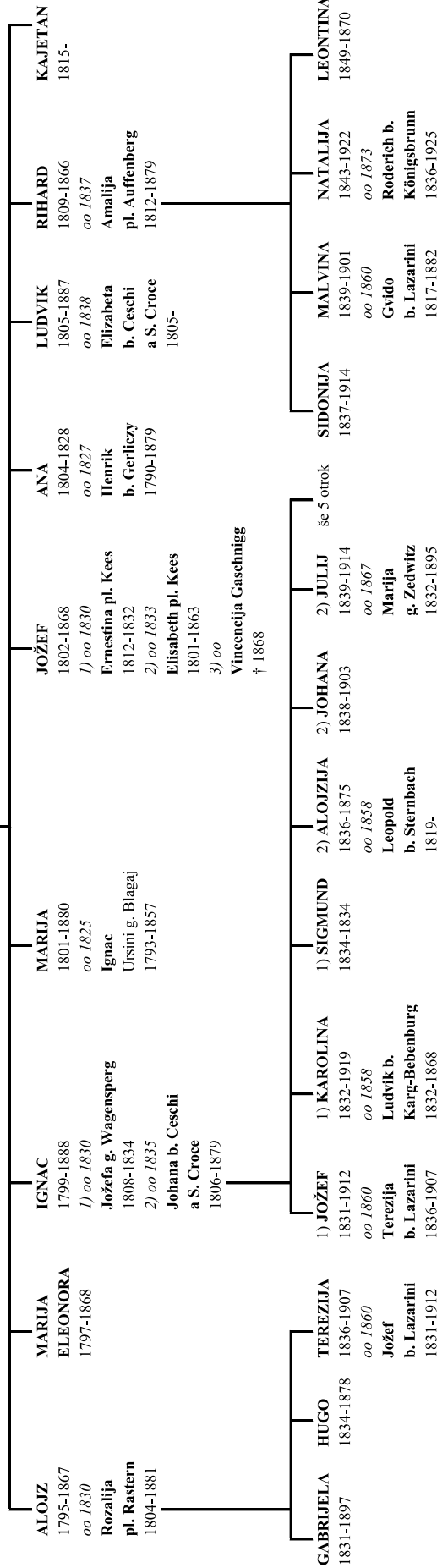
1767-1840

oo 1792

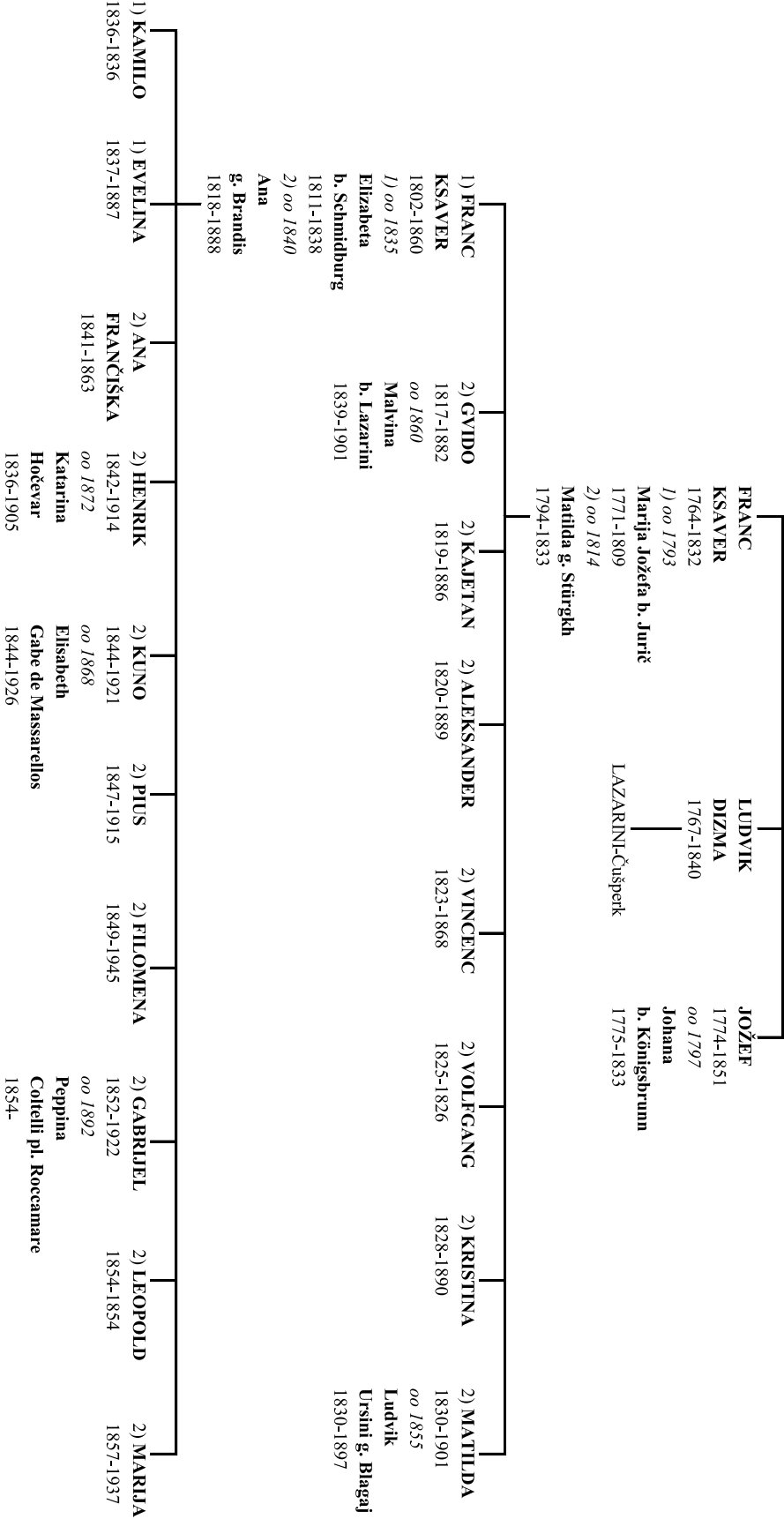
Terezija

b. Marenzi

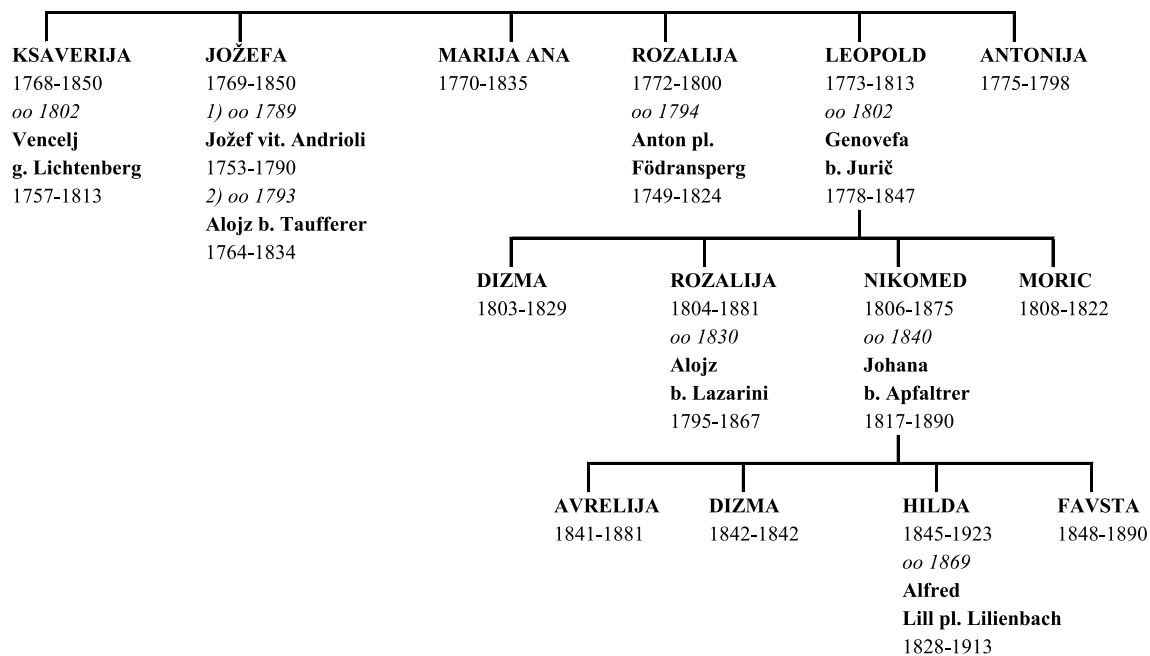
1773-1820

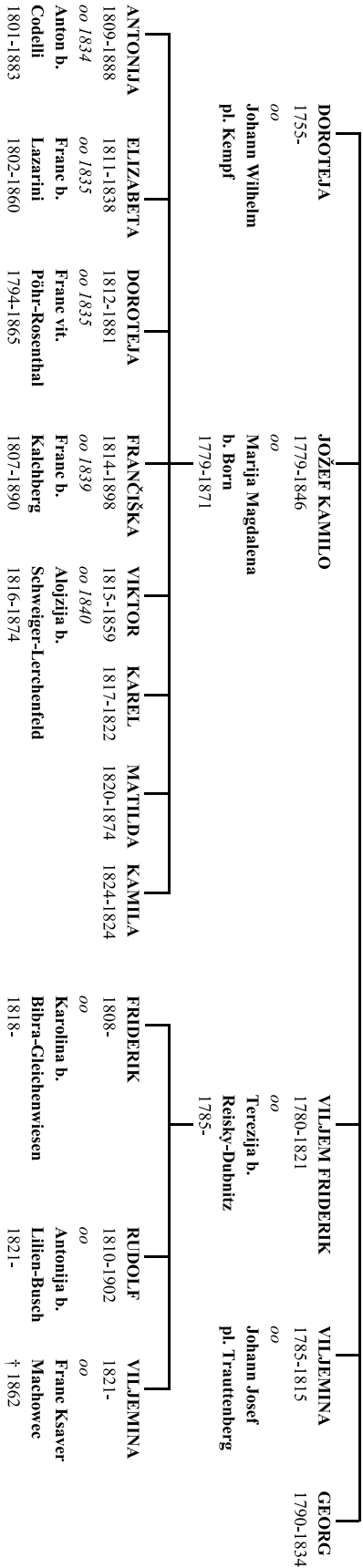
LAZARINI-Smlednik

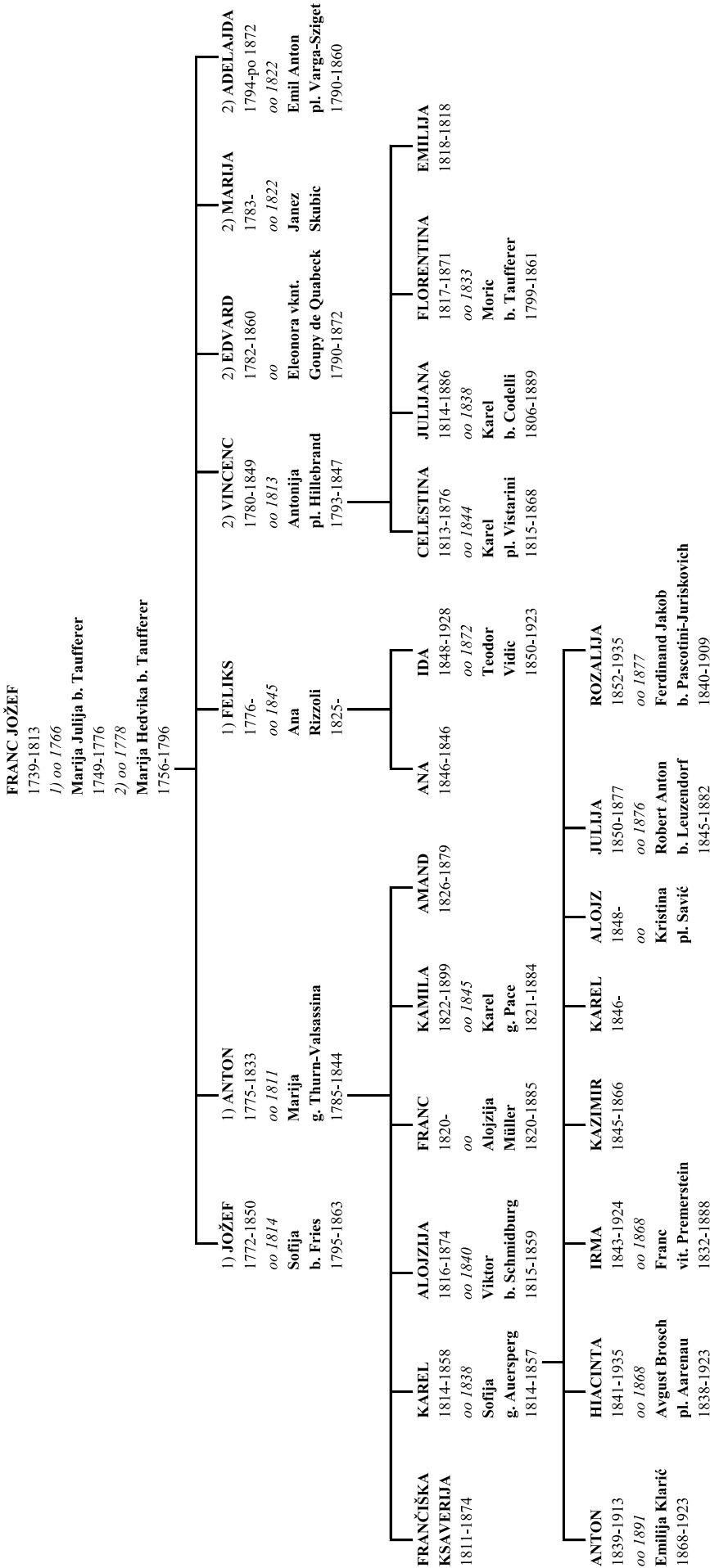

RASTERN

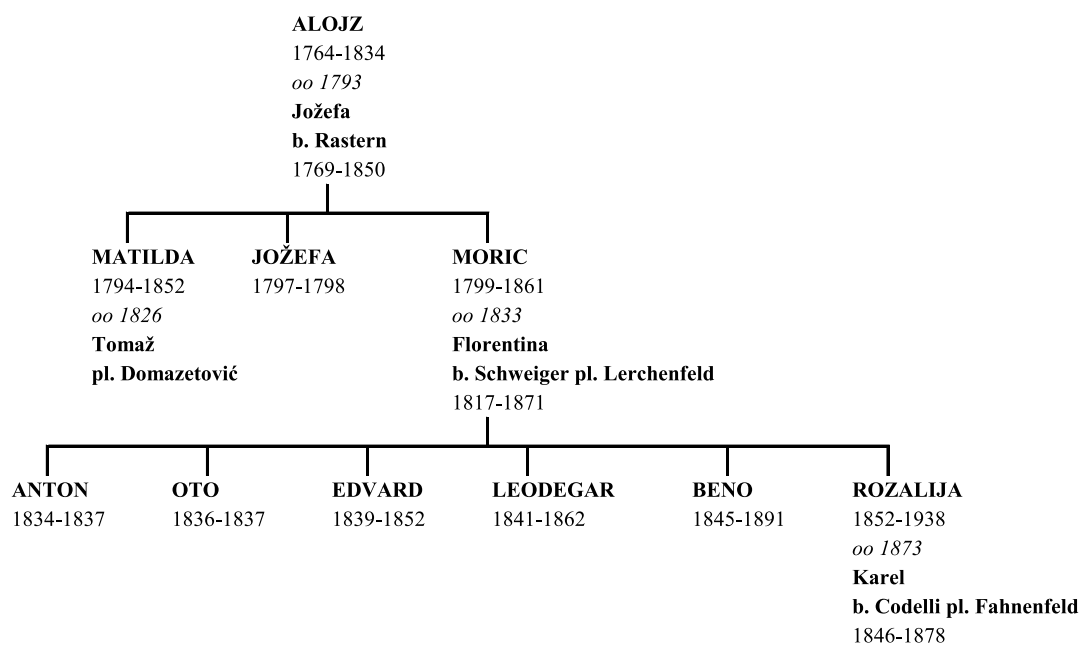

SCHMIDBURG

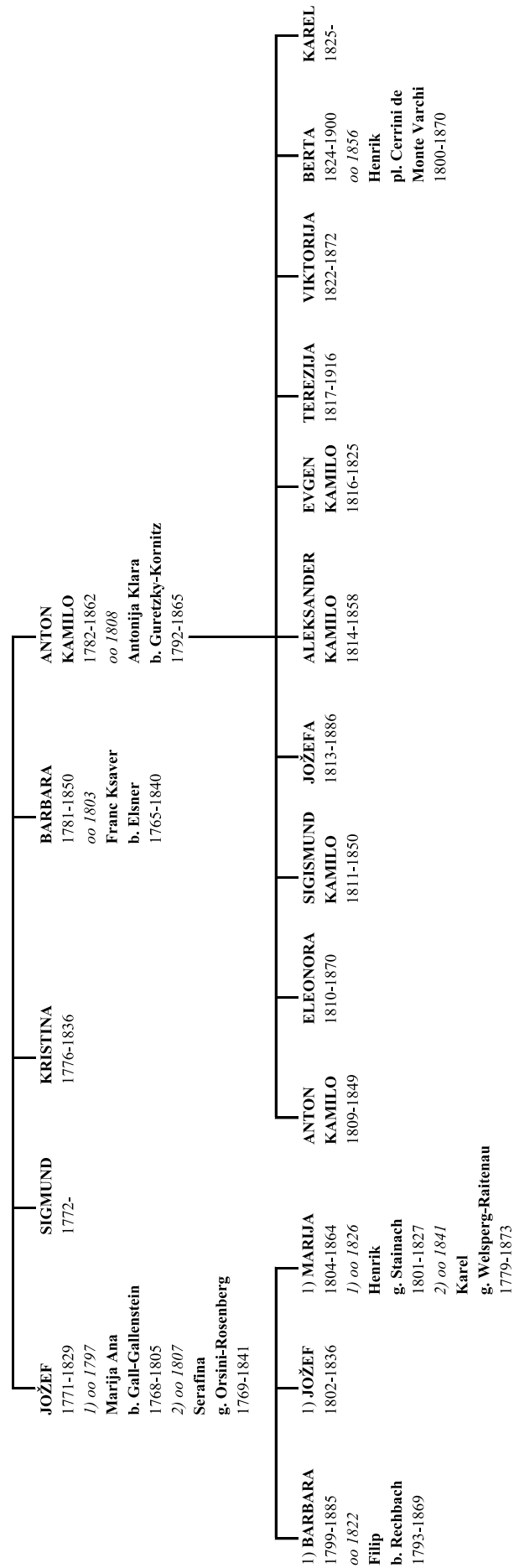

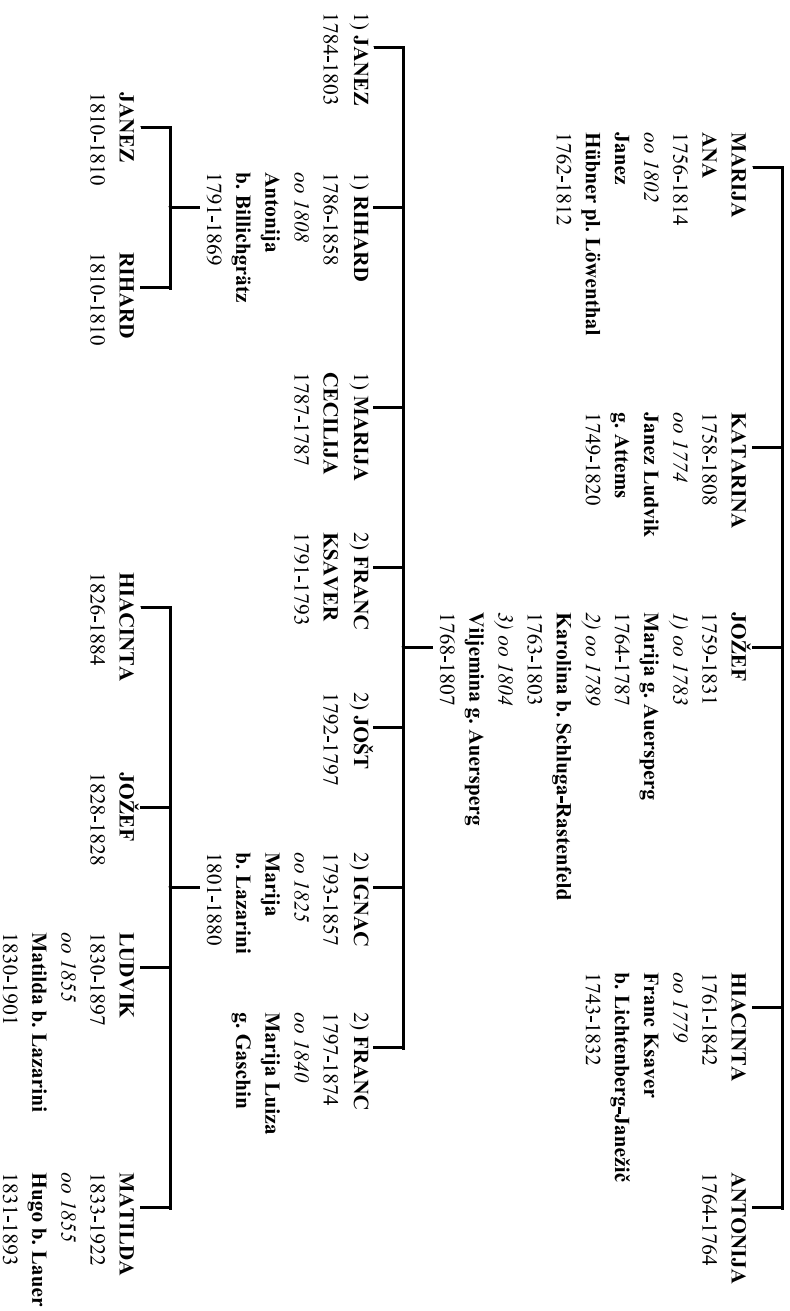
TAUFFERER

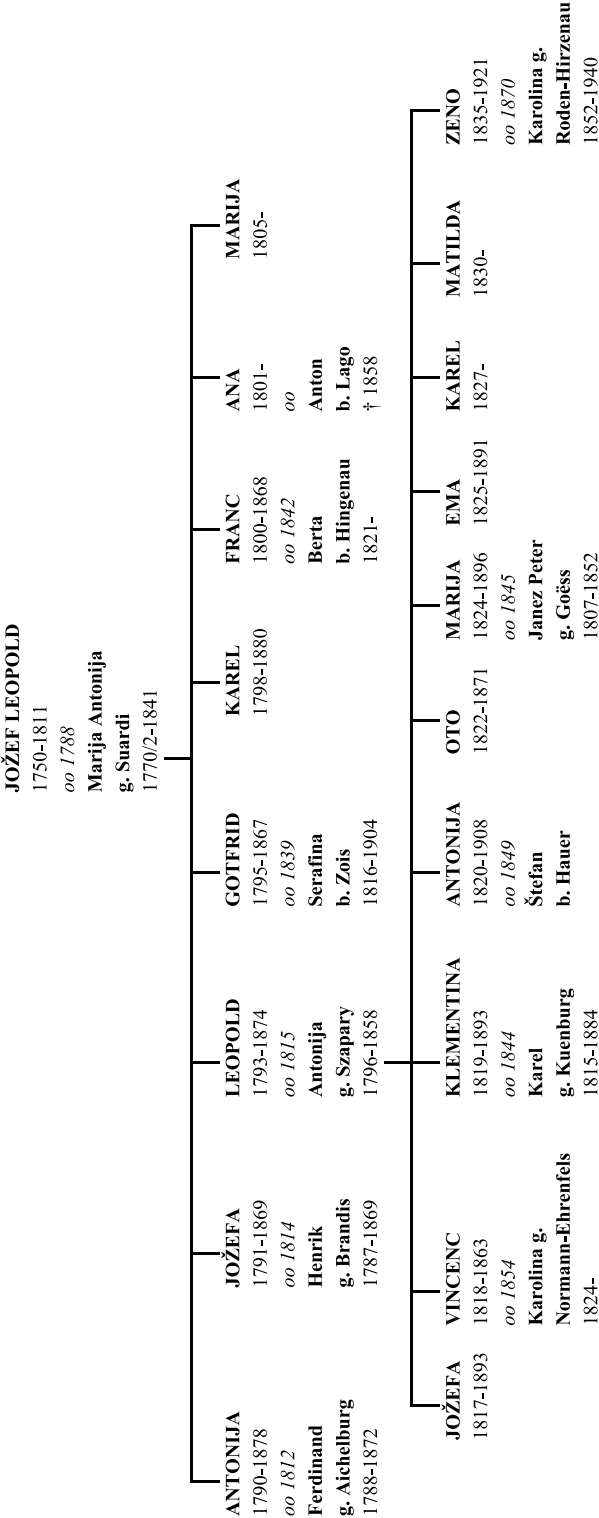
THURN-VALSASSINA-Zbelovo-Celje in Krumperk

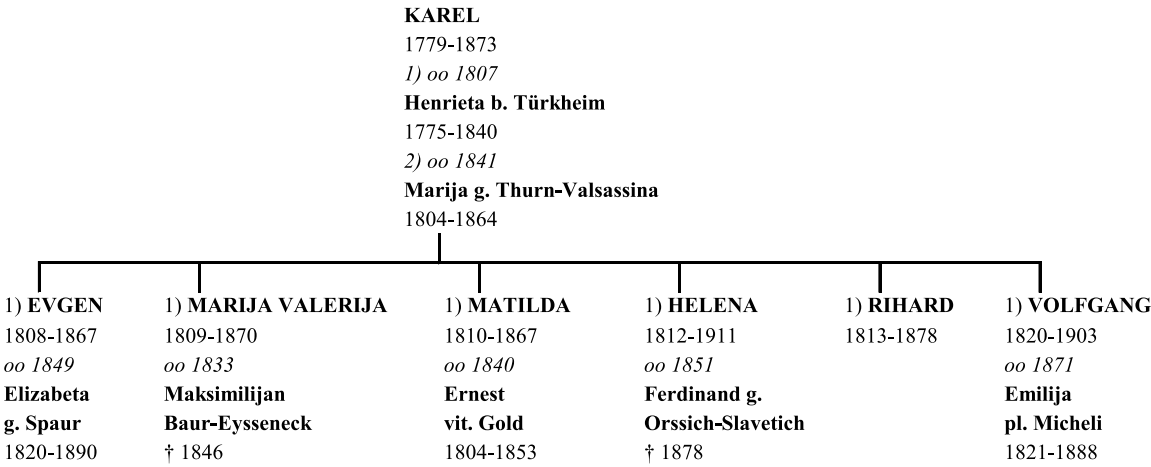
URSINI BLAGAJ

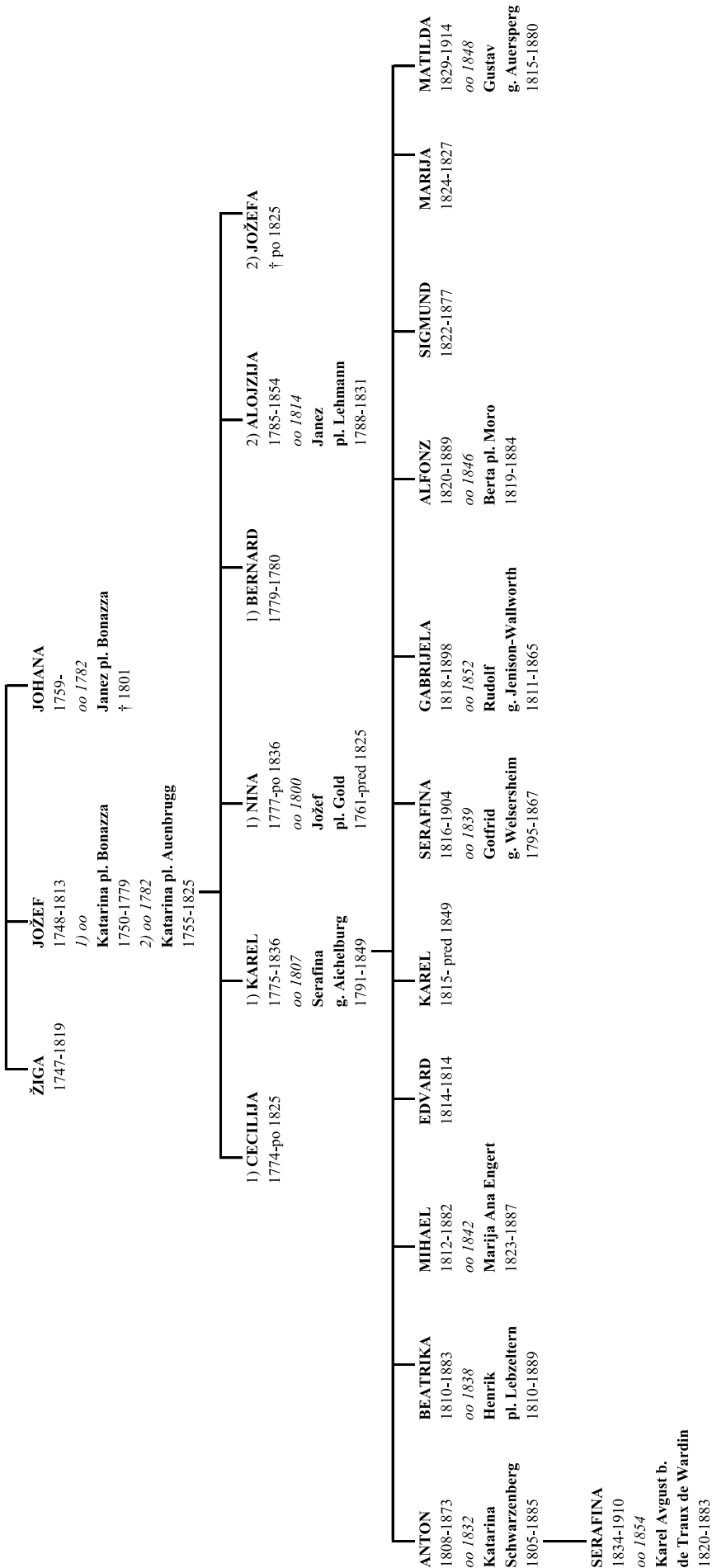
WELSERSHEIMB

WELSPERG

ZOIS-EDELSTEIN

Financiranje

Prispevek je nastal v okviru raziskovalnega projekta J7-2604 (Latinske in nemške kronike na Slovenskem) in raziskovalnega programa P6-0052 (Temeljne raziskave slovenske kulturne preteklosti), ki ju iz javnega proračuna sofinancira Javna agencija za znanstvenoraziskovalno in inovacijsko dejavnost Republike Slovenije.

VIRI IN LITERATURA

ARHIVSKI VIRI

AT ÖStA/AVA – Österreichisches Staatsarchiv, Allgemeiner Verwaltungsarchiv
Adel HAA (Hofadelsarchiv) AR (Allgemeine Reihe)

DGS – Diözese Graz-Seckau
Pfarre Graz – Hl. Blut, Tauf-, Trauungs- und Sterbebücher
Pfarre Graz – Graben, Tauf-, Trauungs- und Sterbebücher

NŠAL – Nadškofjski arhiv Ljubljana
ŽA Kamnik, Matične knjige
ŽA Kopanj, Matične knjige
ŽA Koroška Bela, Matične knjige
ŽA Ljubljana – Sv. Nikolaj, Matične knjige
ŽA Novo mesto – Šmihel, Matične knjige
ŽA Šmartno pri Litiji, Matične knjige

SI AS – Arhiv Republike Slovenije
AS 730, Gospostvo Dol

SI ZAL – Zgodovinski arhiv Ljubljana
LJU 340, Zbirka plemiških genealogij Ludvika Lazarinija

LITERATURA

- Golec, Boris: Slovenska toponimika Ljubljane do prvega tiskanega popisa toponimov iz leta 1787. *Kronika* 70, 2022, št. 2, str. 307–362.
- Golec, Boris: Zadnji člani Dizmove bratovščine po seznamu iz leta 1801: dejanski in potencialni umetnostni naročniki. *Acta historiae artis Sloveniae* 27, 2022, št. 2, str. 81–145.
- Gospod z rožo: zbornik Simpozija Rihard Ursini Blagaj v slovenski kulturi (ur. Milka Bokal). Polhov Gradec: Turistično društvo; Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 2009.
- Gothaisches Genealogisches Taschenbuch der Freiherrlichen Häuser* (različni letniki).
- Gothaisches Genealogisches Taschenbuch der Gräflichen Häuser* (različni letniki).
- Hladnik, Miran: Zgodbe Prešernovih rokopisov. *Slavistična revija* 64, 2016, št. 3, str. 217–239.
- I Cobenzl: una famiglia europea tra politica, arte e diplomazia (1508–1823)* (ur. Federico Vidic in Alessio Stasi). Roma: Lithos; Gorizia: Archivio di Stato di Gorizia, 2022.
- Korytko, Emil: *Korespondenca z družino; II. del: Prevod*. Ljubljana: SAZU, 1983.

- Kotar, Jernej: Od ustanovitve Kranjskega deželnega muzeja v Ljubljani do odhoda kustosa Henrika Freyerja (1821–1852). *Narodni muzej Slovenije: 200 let* (ur. Tomaž Lazar, Jernej Kotar, Gašper Oitzl). Ljubljana: Narodni muzej Slovenije, 2021, str. 23–63.
- Lazarini, Franc: *Zgodovina rodbine Lazarini*. Radovljica: Didakta, 2013.
- Lazarini, Franci: Klemen grof Brandis – politik in umetnostni naročnik. *Acta historiae artis Sloveniae* 21, 2016, št. 1, str. 75–91.
- Potočnik, Mitja: *Grad Brdo skozi stoletja*. Novo mesto: Markus, 2008.
- Preinfalk, Miha: *Auerspergi. Po sledih mogočnega tura*. Ljubljana: ZRC, 2005 (Thesaurus memoriae, Dissertationes, 4).
- Preinfalk, Miha: Die Grafen Thurn-Valsassina in Kärnten und Krain. *Carinthia* I, 200, 2010, str. 353–390.
- Preinfalk, Miha: *Plemiške rodbine na Slovenskem. 16. stoletje, 1. del. Od Barbov do Zetschkerjev*. Ljubljana: Viharnik, 2016 (Blagoslovljeni in prekleti, 5).
- Preinfalk, Miha: *Plemiške rodbine na Slovenskem. 17. stoletje, 1. del. Od Billichgrätzov do Zanettijev*. Ljubljana: Viharnik, 2014 (Blagoslovljeni in prekleti, 4).
- Preinfalk, Miha: *Plemiške rodbine na Slovenskem. 18. stoletje, 1. del. Od Andriolija do Zorna*. Ljubljana: Viharnik, 2013 (Blagoslovljeni in prekleti, 3).
- Preinfalk, Miha: *Plemiške rodbine na Slovenskem. 18. stoletje, 2. del. Od Del-Negrov do Škerpinov*. Ljubljana: Viharnik, 2022 (Blagoslovljeni in prekleti, 7).
- Rugále, Mariano in Miha Preinfalk: *Blagoslovljeni in prekleti, 1. del. Plemiške rodbine 19. in 20. stoletja na Slovenskem*. Ljubljana: Viharnik, 2010.
- Schematismus für das Laibacher Gouvernement=Gebiet im Königreich Illyrien*, 1833.
- Slana, Lidija: Lastniki dvorca Jablje skozi čas in portreti nekaterih lastnikov iz 18. in 19. stoletja. *Kronika* 64, 2016, št. 2, str. 225–246.
- Slana, Lidija: Lichtenbergi na Tuštanju. *Kronika* 57, 2009, št. 2 (Iz zgodovine gradu Tuštanj pri Moravčah), str. 171–200.
- Smole, Majda: *Graščine na nekdanjem Kranjskem*. Ljubljana: Državna založba Slovenije, 1982.
- Šimac, Miha: »Opes regum corda subditorum«. Drobcji o odlikovanjih lavantinskih in ljubljanskih škofov. *Acta ecclesiastica Sloveniae, Miscellanea* 38, 2016, str. 157–179.
- Šimac, Miha: Prvi gradniki muzeja. *Narodni muzej Slovenije: 200 let* (ur. Tomaž Lazar, Jernej Kotar, Gašper Oitzl). Ljubljana: Narodni muzej Slovenije, 2021, str. 131–144.
- Štuhec, Marko: *Besede, ravnanja in stvari: plemstvo na Kranjskem v prvi polovici 18. stoletja*. Ljubljana: Slovenska matica, 2009.
- Tavčar, Lidija: *Vzporedni svetovi: risarke in slikarke prve polovice 19. stoletja na Kranjskem*. Ljubljana: Narodna galerija, Modrijan, 2014.
- Wurzbach, Constant v.: *Biographisches Lexikon des Kaiserthums Oesterreich*, 30, 1875; 54, 1886.
- Žejn, Andrejka: V kali zatrti slovenski časopis: primer cenzure Slavinje. Slovenski literati in cesarska cenzura v dolgem 19. stoletju (ur. Marijan Dovič). Ljubljana: Založba ZRC, 2023, str. 137–155.
- Žvanut, Maja: *Od viteza do gospoda*. Ljubljana: Viharnik, 1994.
- Žvanut, Maja: *Plemiške zgodbe: kranjsko plemstvo v šestnajstem in sedemnajstem stoletju*. Ljubljana: Viharnik, 2009.

SPLETNE STRANI:*Alternator:*

Preinfalk, Miha: Kako je Jožef Kalasanc baron Erberg iz Dola pri Ljubljani spremenil tok zgodovine (<https://www.alternator.science/sl/daljse/kako-je-jozef-kalasanc-baron-erberg-iz-dola-pri-ljubljani-spremenil-tok-zgodovine/>).

Slovenska biografija:

Kidrič, France: »Andrioli, Frančišek Ksaverij, pl.« (<https://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi129930/>).

Kranjec, Silvo: »Schmidburg, Jožef Kamilo, baron« (<https://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi544124/>).

Preinfalk, Miha: »Codelli pl. Fahrenfeld« (<https://www.slovenska-biografija.si/rodbina/sbi1005430/>).

Preinfalk, Miha in Košak, Tina: »Cobenzl« (<https://www.slovenska-biografija.si/rodbina/sbi159952/>).

NOBILITY IN THE BIEDERMEIER-STYLE LJUBLJANA THROUGH FRANZ FRANZ'S LETTERS

During the pre-March period, the nobility sang its swansong as the social elite not only in the territory of modern Slovenia but throughout the entire Habsburg Monarchy. Before the feudal relations were ultimately abolished in 1848, it still played an important, if not crucial, role. As feudal lords, noblemen occupied the highest positions in the army, administration, church and politics. Although faced with growing financial difficulties, they were still relatively wealthy and at the centre of social life. Carniola and Ljubljana were no exception in this regard.

The composition of the nobility in Ljubljana was similar to other major cities that also served as administrative centres. On one hand, it was vernacular, autochthonous nobility, which had maintained its presence in Carniola for several decades or even centuries and continued to form the ranks of feudal lords. On the other hand, it was also composed of the official nobility, which found its way to Ljubljana by virtue of their function. Most came from other parts of the Habsburg Monarchy and only remained in Ljubljana for a few years until they took office elsewhere.

One of the individuals that mingled with the noble crowd or at least with its circles was also Franz Franz, a retired captain, who, for almost a decade (1832–1840), sent written reports on the goings-on in Ljubljana to Josef Kalasanz von Erberg at Dol near Ljubljana. The nobility thus understandably took centre stage in his letters. On the other hand, it should be borne in mind that as a baron Erberg was also himself a member of the nobility, either closely or distantly related to many noble families and hence eager to know about the events and happenings in their lives.

Franz's letters bring forth a host of details about life in the pre-March Ljubljana and, perhaps even more importantly, they lift the veil from the daily life of the city's elite, in particular the nobility, which has so far largely remained a grey area in the history of Ljubljana and Slovenian historiography in general. Although the main objective of Franz's writing was not to offer a meticulous presentation of noble ways, he inadvertently came very close to doing so. His reports to Baron Erberg provide the reader with rather exhaustive and undoubtedly interesting descriptions and fragments about the life of the nobility, their day-to-day activities, their problems and joys, and finally, their attitude towards Ljubljana itself and how they made the best of the opportunities offered to them by the city on the periphery of the Habsburg Monarchy.